

EESTI RAHVUSVAHELISES JULGEOLEKUKESKONNAS 2023

Välisluureamet

EESTI RAHVUSVAHELISES JULGEOLEKUKESKKONNAS 2023

Välisluureamet

EESSÕNA

HEA LUGEJA!

Hoiad käes järjekordset Välisluureameti aastaraamatut. See on kaheksas väljaanne, kuid esimene, mida minul Välisluureameti peadirektorina on au esitleda. Ajal, mil Euroopas toimub suurim sõda alates 1945. aastast, on nälg luureasutuste pakutud olupildi ja analüüsi järele kasvanud. Üritame oma rolli võimaluste piires täita.

Möödunud aasta raportis väitsime, et Venemaa loob 2022. aasta veebruari teiseks pooleks tingimused ja valmisoleku, et alustada täieulatuslikku sõjalist rünnakut Ukraina vastu. Kahjuks nii ka läks.

Venemaa on senini oma agressioonisõjas läbi kukkunud. Ukrainale tungiti kallale kiire kukutusrünnaku plaaniga, mis lähtus absurdsetest eeldustest ja manipuleeritud luurepildist. Sõja esimeste kuudega hävitasid ukrainlased olulise osa Vene sõjaväe paremikust, mis on sõja venides toonud kaasa kriitilise vajaduse mobiliseeritute, erasõjafirmade ja paariariikide relvaabi järele. Sõda kähgustab Venemaa majanduse väljavaateid ning tõstab temperatuuri muidu poliitikakauges Vene ühiskonnas. Vene eliit arutab omavahel üha elavamalt, „kas esimene isik on hulluks läinud“, kuid selleks, et püüda midagi tegelikult muuta, napib enamikul julgust. Imperialistlik hoiak oma naaberrahvaste suhtes on visa kaduma, hirm mobiliseerimise ees ületab vastutuse oma kaasmaalaste sooritatava genotsiidi eest.

Hoolimata tagasilöökidest ja riskidest ei ole Vladimir Putini eesmärk Ukrainas 2023. aasta alguseks muutunud. Esialgu sõjamasinale kütust veel jagub – kahurilihas, nõukogudeaegsest relvastusest ja propagandast mürgitatud imperialismist Venemaal niipea puudust ei tule. Väga tõenäoliselt ei too see siiski kaasa uut kvaliteeti Venemaa sõjapidamise võimes. Putin mängib ajale, uskudes, et Ukraina ja Lääs väsivad enne kui Venemaa. Putin arvab, et suudab Ukraina läbirääkimistelaua taha „pommitada“.

Venemaa seesmiselt on muutunud Nõukogude Liit 2.0-ks, otsides inspiratsiooni läbi-segi stalinistlikust repressiivsusest, hruštšovilikust loosunglikkusest ja brežnevlikust stagnatsioonist. Paradoksaalsel moel on Putini režiim praegusel Venemaal üheaegselt tugevaim ja hapraim. Uut Gorbatšovi, rääkimata Jeltsinist, horisondil siiski ei paista. Demokraatlikul maailmal ei tasu luua illusioone, et Putini-järgne Venemaa võtaks niipea omaks demokraatlikud väärtused.

Käsitleme aastaraamatus ka Venemaa välispoliitika kursimuutust. Vene diplomaate eesotsas välisminister Sergei Lavroviga tabas sõda Ukrainas ootamatult. Arusaamine oma mõju puudusest strateegiliste teemade suunamisel on Venemaa Välisministeeriumi moraalil allakäigule viinud. Läänele on pikemaks ajaks käega löödud ja uusi sõpru otsitakse peamiselt Aafrikast ja Aasiast.

Taas peatume ka Hiinaga seotud teemadel. Oma kolmandat ametiaega alustanud ja võimutäiuse kindlustanud Xi Jinpingi juhtimisel liigub Hiina süveneva autoritaarsuse ja Läänega vastandumise suunas. Hiina globaalsetes ambitsioonides on Venemaal oluline roll ning need kaks riiki on paljudes küsimustes ühel meelel. Seetõttu on ekslik Xi vaoshoitud toetust Putini sõjale Ukrainas pidada märgiks, et Hiina end Venemaast distantseerib.

Välisluureametil täitus mõne kuu eest 30. aastapäev. Koos riigisiseste ja rahvusvaheliste partneritega töötame edasi selle nimel, et Eesti riigi juhtkonnal ja meie liitlaste pealinnales oleks julgeolekuolukorrast parim info ja piisav elhoiatus. Ja et Ukraina võidaks.

Vapralt edasi ja *slava Ukraini!*

Kaupo Rosin
Välisluureameti peadirektor
31. jaanuaril 2023

SISUKORD

1. PEATÜKK: VENEMAA RELVAJÕUD JA SÕDA UKRAINAS 9

Venemaa sõda Ukraina vastu	10
Venemaa Relvajõud Eesti piiride lähistel	12
Venemaa jätkab küberruumis nõrga lüli otsimist	14
Valgevene kui platsdarm Ukraina konfliktis	18
Venemaa administratsioon okupeeritud aladel Ukrainas	21

2. PEATÜKK: VENEMAA VÄLISPOLIITIKA 25

Venemaa välispoliitika “ümbergrupeerumine”	26
Pabertiiger Kaukaasia mägedes	30
Venemaa välispoliitiline tegevus Aafrika suunal	32

3. PEATÜKK: VENEMAA SISEPOLIITIKA JA MAJANDUS 37

Venemaa sisepoliitiline olukord	38
Venemaa majanduslik olukord	42

4. PEATÜKK: VENEMAA ERITEENISTUSED 47

“Katete” kasutamine Venemaa luureteenistustes	48
Venemaa eriteenistuste toetus president Putinile	52

5. PEATÜKK: VENEMAA MÕJUTUSTEGEVUS 55

Russki Mir'i küünal kustub	56
----------------------------	----

6. PEATÜKK: HIINA 61

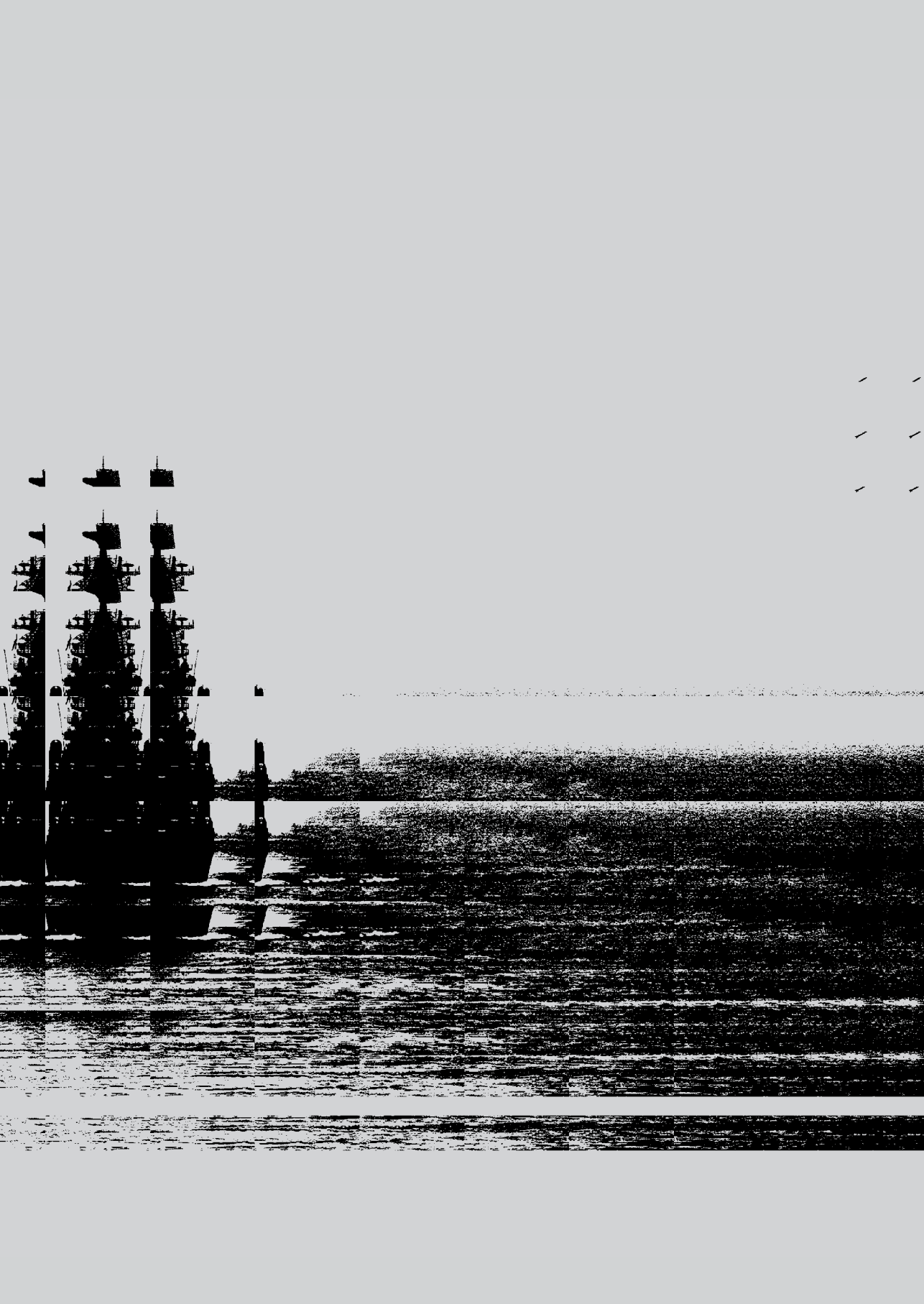
Hiina globaalne kaisutus	62
Hiina kalkulatsioonid Taiwani ründamisel	64
Hiina ja Venemaa suhted uues, Ukraina sõjast tingitud olukorras	66

NUPUTUSÜLESANNE: RISTSÕNA 70

KOKKUVÕTE

Välisluureamet annab oma raportis hinnangu Eestit väljastpoolt ohustavatele sündmustele ja suundumustele 2023. aastal.

1. Ukrainlaste kaitsetahe, riigi relvajõudude võitlusvõime ning lääneriikide ühtsus Ukraina toetamisel üllatasid Kremli. Sellest hoolimata ei ole Venemaa strateegiline eesmärk muutunud, Ukraina allutamine ja Euroopa julgeolekuarhitektuuri muutmine on endiselt Venemaa siht. *Loe lähemalt peatükkidest 1.1, 2.1*
2. Venemaa hinnangul töötab aeg sõjas Ukraina vastu tema kasuks. Sõjamasina käigus hoidmiseks ollakse valmis panuseid tõstma. Venemaa näib uskuvat, et suudab Ukraina läbirääkimistelaua taha „pommitada“. *Loe lähemalt peatükist 1.1*
3. Venemaa sõjakuse tõttu on julgeolekuriskid Eestile kasvanud ning suurõppus „Zapad 23“ võib julgeolekuolukorda Läänemere regioonis veelgi pingestada. Balti riikide vaatest on Venemaal veel piisavalt jõudu meie piirkonnas usutava sõjalise surve avaldamiseks. *Loe lähemalt peatükist 1.2*
4. Sõjategevuse toetuseks Ukrainas rakendab Venemaa Ukraina ja teda toetavate riikide vastu kübervahendeid. Senini ei ole tegevus küberruumis Venemaale loodetud tulemusi andnud, kuid meie valvsus peab püsima kõrge. *Loe lähemalt peatükist 1.3*
5. Venemaa eriteenistuste töötajad varjuvad kõikvõimalike „katete“ taha. Üheks järeleproovitud katteasutuseks välisriikides on Vene Õigeusu Kirik, mida Kreml kasutab ka laiemalt Ukraina ja Lääne-vastase mõjutustegevuse instrumendina. *Loe lähemalt peatükkidest 4, 5*
6. Valgevene on sõjas Ukraina vastu osutanud Venemaale logistilist ja materiaalselt tuge, kuid hoolimata Venemaa survest ei ole Valgevene relvajõud senini sõjategevusse Ukrainas sekkunud ega soovi seda teha ka edaspidi. *Loe lähemalt peatükist 1.4*
7. Venemaa liigub aina kiiremini täieliku diktatuuri suunas ning sõjast ja lääneriikide sanktsioonidest tingitud probleemide kiuste on väljavaated praeguse režiimi lagunemiseks ja riigi demokraatiseerumiseks väga napid. Vastupidi, Venemaa võimuladvikus on esile kerkimas veelgi käremeelsem seltskond. *Loe lähemalt peatükist 3.1*
8. Välispoliitiliselt panustab Venemaa Läänele vastanduva riikide koalitsiooni loomisele, mille ühine kandepind on umbusk Lääne poliitika ja väärtuste suhtes. Diplomaatiline ressurss suunatakse Läänest mujale, näiteks Aasiasse ja Aafrikasse. *Loe lähemalt peatükist 2.1*
9. Endise Nõukogude Liidu alal on Venemaa sõjaline tõsiseltvõetavus vähenenud, sest KJLO raames pakutud julgeolekutagatise ei ole järgitud ja Venemaa relvajõudude tegevus Ukrainas ei ole olnud edukas. Aafrikas aga näeb Venemaa parimaid võimalusi just julgeoleku valdkonnas, kus tema fookuses on poliitiliselt ebastabiilsed riigid. *Loe lähemalt peatükkidest 2.2, 2.3*
10. Xi Jinpingi juhtimisel liigub Hiina süveneva autoritaarsuse suunas ega varja enam ambitsiooni tõusta globaalseks suurjõuks. Hiina tegevus Läänele vastanduva samameelsete riikide kogukonna ülesehitamisel Ülemaailmse Julgeolekuinitsiatiivi sildi all – kuhu kuuluks ka Venemaa – õhnestab Eesti julgeolekut. *Loe lähemalt peatükist 6*

1. PEATÜKK:

VENEMAA RELVAJÕUD JA SÕDA UKRAINAS

8

VENEMAA SÕDA UKRAINA VASTU

Venemaa strateegiline eesmärk on jätkuvalt Ukraina allutamine ja Euroopa julgeolekukorralduse muutmine.

Venemaa hinnangul töötab aeg sõjas Ukrainaga tema kasuks, kuna Ukraina ja tema liitlaste valmisolek pikaajalist sõda pidada on väiksem.

Sõjategevuse jätkamiseks 2023. aastal kavatseb Venemaa mobiliseerida täiendavaid ressursse sõjategevuse toetuseks.

24.02.2022 varahommikul alanud invasioon Ukrainasse oli jätk Venemaa ligi üheksa aastat väldanud agressioonile Ukraina suhtes. Venemaa strateegiline eesmärk – allutada Ukraina ja seeläbi otsustavalt ümber kujundada Euroopa julgeolekukorraldus – ei ole selle aja jooksul muutunud.

Venemaa on valmis jätkama panuste tõstmist Ukrainas, olgu selleks siis mobilisatsioon või terroritaktika laiendamine tsiviilelanikkonna suhtes.

Sarnaselt 2014. aasta varjatud kallaletungile oli Venemaa plaan Ukraina allutamiseks 2022. aasta alguses rajatud valedetele ja erapoolikule luureinformatsioonile – Ukraina kaitsetahe, tema Relvajõudude võitlusvõime ja lääneriikide laiapindne toetus Kiieville oli Venemaale täiesti ootamatu. Lisaks raskendas Venemaa Relvajõudude vaatenurgast olukorda ka alternatiivsete tegevuskavade puudumine. See oli tõenäoliselt tingitud ebaharilikult jäikadest operatsioonijulgeoleku nõuetest, mille tõttu ei olnud Ukraina piiri

lähedusse siirdud Venemaa Relvajõudude kõikide üksuste staabid teadlikud kavandatavast invasioonist ega planeerinud seetõttu asjakohaseid tegevusi lahingutoetuse ja -teeninduse tagamiseks invasiooni käigus. Venemaa Relvajõudude plaan Kiievi hõivamiseks, Ukraina valitsuse kukutamiseks ja kontrolli kehtestamiseks territooriumi üle osutus seetõttu teostamatuks, vähemalt ettenähtud ajaraamis ja olemasolevate üksustega.

Sestsaadik, kui Venemaa mõistis esialgse sõjaplaani teostamatust, on ta kahel korral otsustavalt neid kohendanud, et vältida lüüasaamist ja püüda taas initsiatiiv haarata – esiteks 2022. aasta märtsis-aprillis Põhja-Ukrainast tagasi tõmbudes ja keskendudes Ida- ja Lõuna-Ukraina vallutamisele ning teiseks septembris, kui Venemaal kuulutati välja mobilisatsioon. Mõlemad tegevused on näide Venemaa valmisolekust eskaleerida ja vajadusel oma plaane muuta. Venemaa on valmis jätkama panuste tõstmist Ukrainas, olgu selleks siis mobilisatsioon või terroritaktika laiendamine tsiviilelanikkonna suhtes. Taktikalise tuumarelva kasutamine Ukrainas on tänu rahvusvahelisele vastuseisule ja vähese sõjalise efektiivsuse tõttu ebatõenäoline. Sellegipoolest hoiab Venemaa n-ö tuumakaarti Lääne-vastase mõjutusvahendina jätkuvalt laual, selleks, et Lääne ühiskondades sõjahirmu külvata ja kallutada tuumaahvardusi uskuma jäänud lääneriikide juhte end Ukraina abistamisel tagasi hoidma.

Venemaa ambitsioonid Ukrainas olid 2013-2014 oluliselt suuremad, kui Kreml paista lasi. Välisluureameti info järgi planeeris Venemaa kokku 11 Ukraina regiooni hõivamist.

Lääneriikide jätkuv valmisolek Ukraina toetamiseks ülitähtis, et tõsta sõja jätkamise hinda Venemaale.

Venemaa hinnangul töötab aeg Ukraina sõjas tema kasuks – Kreml mobiliseeritud reservidele tehakse väljaõpet, kaotatud sõjatehnika asendatakse mobilisatsioonilades konserveeritud relvastuse kasutuselevõtuga ning samal ajal hävitab Venemaa süstemaatiliselt Ukraina kriitilist tsiviiltaristust, lootes murendada Ukraina kodanike kaitsetahet. Tõenäoliselt plaanib Venemaa rakendada oma mobiliseeritud reserve väljaõppe lõppedes 2023. aasta esimesel poolel uue pealetungi käigus. Hoolimata kaotustest ja tootmisprobleemidest katseb Venemaa sõjategevust Ukraina vastu 2023. aastal jätkata ja selleks planeerib Kreml mobiliseerida täiendavaid inim- ja tööstusressursse sõjategevuse toetuseks ning otsib võimalusi tarnida relvastust ja moona teistest riikidest (Iraan, Valgevene, Põhja-Korea jmt).

Venemaa strateegilised eesmärgid on hoolimata sõjalistest kaotustest jäänud endiseks – Ukraina allutamine, lääneriikide ühtsuse murendamine ja Euroopa julgeolekukorralduse ümberkujundamine on jätkuvalt Venemaa geopoliitiliste ambitsioonide tuum. Venemaa–Ukraina sõda jätkub 2023. aastal, sest Venemaa ei ole senini olnud huvitatud rahuläbirääkimistest, kuna need ei tagaks Kreml strateegiliste eesmärkide täitmist. Kuigi Putin näib veel uskuvat, et aeg mängib Venemaa kasuks ja et ta suudab Ukraina läbirääkimiste laua taha „pommitada“, jõuab tegelikkus varem või hiljem kohale ka Kremli. Seetõttu on lääneriikide jätkuv valmisolek Ukraina toetamiseks ülitähtis, et tõsta sõja jätkamise hinda Venemaale.

VENEMAA RELVAJÕUD EESTI PIIRI LÄHISTEL

2023. aastal on sõjaline rünnak Eesti vastu ebatõenäoline, sest Venemaa sõjalised võimed on seotud sõjaga Ukrainas, kuid pikemas plaanis on Venemaa sõjakuse ja välispoliitiliste ambitsioonide tõttu julgeolekuriskid Eestile märkimisväärselt kasvanud.

Mobilisatsioon ja Venemaa planeeritud suurõppused võivad 2023. aastal veelgi pingestada julgeolekuolukorda Läänemere regioonis.

Balti riikide seisukohast on Venemaal veel piisavalt sõjalist võimekust, et meie piirkonnas usutavat sõjalist survet avaldada. Venemaa Relvajõudude võimed saab kvantitatiivselt taastada Eesti piiri vahetus läheduses kuni nelja aastaga.

Ainuke eksistentsiaalne oht meie regiooni julgeolekule, sealhulgas Eesti suveräänsusele lähtub Venemaalt. 2023. aastal on sõjaline rünnak Eesti vastu ebatõenäoline, kuna Eesti piiri ligiduses alaliselt paiknevad Venemaa Relvajõudude üksused on seotud sõjategevusega Ukrainas. Samas on julgeolekuoht märkimisväärselt suurenenud Kremli sõjakuse ja impeeriumi taastamise vaimust kantud välispoliitiliste ambitsioonide tõttu. On oht, et diplomaatilise ja/või sõjalise edu korral Ukraina küsimuses tugevdab Venemaa 2020. aastate keskel poliitilist ja sõjalist survet Balti riikidele.

On oht, et diplomaatilise ja/või sõjalise edu korral Ukraina küsimuses tugevdab Venemaa 2020. aastate keskel poliitilist ja sõjalist survet Balti riikidele.

Eesti operatiivsuunda katva Venemaa Relvajõudude 6. armee osised ja 76. ründedessantdiviis on sõja esimesest päevast olnud seotud lahingutega Ukrainas ja kandnud seal suuri kaotusi. 2022. aasta septembris käivitatud mobilisatsioon on puudutanud ka Pihkva ja Leningradi oblastit – mõlemas piirkonnas on reservväelasi mobiliseeritud ning saadetud kaotuste kompenseerimiseks Ukrainas lahingus olevatesse üksustesse. Samuti on mõlema oblasti treeningaladel ja väljaõppekeskustes tehtud uute, reservistide baasil formeeritud üksuste väljaõpet.

Kuigi Venemaa mobilisatsioonivarudes jätkub tehnikat uute üksuste formeerimiseks, on küsitav vajaliku kompetentsi leidmine formeeritavate üksuste staapide mehitamiseks. Venemaa Relvajõududest on paljud väljaõppekeskuste instruktorid siirdud Ukrainas võitlevatesse üksustesse ning see on põhjustanud taseme languse väljaõppekeskustes ja mobiliseeritute kokkuharjutamisel sidusateks üksusteks.

Suurte kaotuste tõttu on Venemaa Relvajõududes tekkinud oluline puudus noorem- ja vanemohvitseridest. Venemaa Relvajõud kompenseerivad nooremohvitseride puudujääki sõjakoolide kursantide kiirendatud lõpetamisega, mis mõjub halvasti nende kvalifikatsioonile. Vanemohvitseride puudujäägi korvamiseks kiireid lahendusi ei ole.

Välisluureameti informatsiooni kohaselt plaanivad Venemaa Relvajõud 2023. aastal sooritada manöövrid „Zapad 2023“. Sõna „manööver“ kasutatakse Vene sõjanduses enamasti mastaapse strateegilise õppuse kirjeldamiseks, mis toimub rohkem kui ühel strateegilisel suunal. Venemaal on igal aastal Relvajõudude õppetsükli kulminatsiooniks strateegiline ühendõppus, mis aasta-aastalt roteerub nelja sõjaväeringkonna vahel (näiteks „Kavkaz 2020“, „Zapad 2021“, „Vostok 2022“ jne), kuid mastaabilt ei kvalifitseeru need alati manöövriteks. 2023. aastal peaks rotatsiooni alusel toimuma „Tsentr 2023“, mistõttu ei ole „Zapad 2023“ tavapärase osa strateegiliste õppuste rotatsioonist. Sellise tavapärasest õppetsüklist irduva mastaapse strateegilise ühendõppuse korraldamine lääne strateegilisel suunal samaaegselt sõjategevusega Ukrainas on käsitatav heidutuse ja ähvardusena lääneriikidele ning patriootlike meeleolude õhutamisenä Venemaa elanikkonnas.

Eesti seisukohast on oluline demonstreerida NATO reaalselt sõjalist valmidust, et välistada Venemaa kiusatus alliansi julgeolekugarantiide paikapidavus proovile panna.

Venemaa peab Balti riike NATO haavatavamaks osaks, mistõttu oleksid need NATO ja Venemaa konflikti korral koht, kus sõjalist survet avaldada. Seetõttu käsitleb Venemaa Ukraina sõja tõttu nõrgenenud sõjalise võimekuse taastamist Eesti piiri vahetus läheduses väga tõenäoliselt esmatähtsana. Venemaa Relvajõudude võimete kvantitatiivne taastamine Eesti piiri vahetus läheduses toimub kuni nelja aastaga. Balti riikide seisukohast on Venemaal veel piisavalt jõudu meie piirkonnas usutava sõjalise surve avaldamiseks.

Eesti seisukohast on oluline demonstreerida NATO reaalselt sõjalist valmidust, et välistada Venemaa kiusatus alliansi julgeolekugarantiide paikapidavus proovile panna. NATO ja Venemaa vahelise sõjalise konflikti tõenäosus suureneb, kui Venemaa peaks saavutama oma strateegilised eesmärgid Ukrainas – seega parandaks Ukraina võit sõjas Venemaaga ka üleüldist piirkondlikku julgeolekuolukorda.

Vene sõjapidamist iseloomustab elutähtsa taristu ründamine ja tsiviilelanikkonna vastane terroritaktika.

Allikas: Roman Pilipey / EPA

VENEMAA JÄTKAB KÜBERRUUMIS NÕRGA LÜLI OTSIMIST

Küberrünnetega püüab Venemaa Ukrainas toetada oma üldisi eesmärke: murda ukrainlaste vastupanu, õonestada valitsuse mainet ning häirida riigi toimimist. Küberluure on tõenäoliselt suurim küberruumist tulenev oht.

Venemaa alahindas Ukraina küberruumi vastupidavust ning Lääne ja küberturvalisuse ettevõtete abi.

Jätkuvad ähvardavad postitud sotsiaalmeedias ja küberründed osana mõjutustegevusest Ukrainat aktiivselt toetavate riikide, sh Eesti vastu.

Juba vähemalt alates Ukraina–Venemaa sõja algusest, 2014. aastast, on Ukraina olnud Venemaa eriteenistuste küberrünnete alaline sihtmärk.¹ Need intensiivistusid vahetult enne kineetilise sõjategevuse algust ning jätkusid kineetilise sõjapidamise aktiivse faasi jooksul. Peamiselt korraldas Venemaa küberründeid osana mõjutustegevusest, näiteks teenustökestus- ja näotustamisründeid, andmelekkeid. Sellise tegevuse üks eesmärke on takistada riigil jagamast infot oma kodanikega, tekitada neis hirmu ja usaldamatust riigi juhtkonna vastu, nõrgestada ühiskonnas vastupanu ning luua infomüra, et tegelikkuse eristamine väärinfost oleks keeruline. Pärast kineetilise sõjapidamise aktiivsemat faasi püüdis Venemaa hoida Ukraina riiki nõrgana ning korraldas kriitilisi teenuseid häirivaid küberründeid.² Madalama aktiivsusega küberründeid, peamiselt luure eesmärgil, korraldati seni, kuni Venemaa oma Ukraina-suunalist retoorikat taas agressiivsemaks muutis. 2022. aasta jaanuaris ja veebruaris sooritati Ukraina vastu küberründeid, millega Venemaa püüdis tõenäoliselt toetada oma üldisi eesmärke: murda Ukraina ühiskonna vastupanu, tekitades ka küberrünnetega mulje Venemaa suurest ülekaalust ja olukorra lootusetusest Ukraina jaoks ning Ukraina riigi nõrkusest.

13.01.–14.01.2022 murdsid küberründajad Ukraina riigiasutuste veebilehtedele ja muutsid need avalikkusele kättesaamatuks. Samal ajavahemikul levisid küberründajad Ukraina arvutivõrkudes pahavara WhisperKill/WhisperGate.³

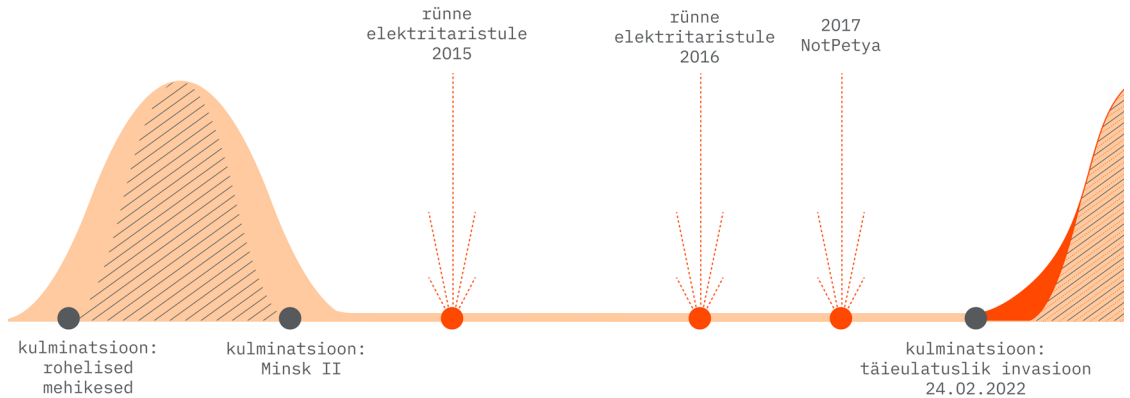
15.02.–16.02.2022 toimusid teenustökestusründed Ukraina riigiasutuste ja pankade veebilehtedele.⁴

1 Vähemalt alates 2014. aastast on FSB 18. keskus juhendanud küberründeid Ukraina vastu, sh info varastamiseks, <https://ssu.gov.ua/en/novyny/sbu-vstanovyla-khakeriv-fsb-yaki-zdiisnyly-ponad-5-tys-kiberatak-na-derzhavni-orhany-ukrainy>.

2 2015. ja 2016. aastate detsembris korraldas GRU Ukraina energiasektorile küberründed, mis töid kaasa paaritunnised elektrikatkestused Lääne-Ukrainas. 2017. aastal korraldas GRU nn NotPetya küberoperatsiooni, millega küberründajad püüdsid Ukraina valitsusasutuste andmed kasutuskõlbmatuks muuta. <https://www.wired.com/story/sandworm-kremlin-most-dangerous-hackers>

3 <https://cert.gov.ua/article/18101>; <https://ssu.gov.ua/en/novyny/sbu-rozsliduie-prychetnist-rosiiskyykh-spetssluzhb-do-sodnishnoi-kiberatomy-na-orhany-derzhavnoi-vlady-ukrainy>; <https://www.ncsc.gov.uk/news/russia-behind-cyber-attack-with-europe-wide-impact-hour-before-ukraine-invasion>; 27.04.2022, Microsoft, Special Report: Ukraine An overview of Russia's cyberattack activity in Ukraine.

4 27.04.2022, Microsoft, Special Report: Ukraine An overview of Russia's cyberattack activity in Ukraine.

Mõni tund enne kineetilise sõjategevuse taasaktiveerumist sagesid Ukraina-vastased küberründed järsult veelgi.

23.02.2022 toimusid teenustökestusründed Ukraina valitsusasutuste ja pankade veebilehtedele

23.02.–25.02.2022 paigaldasid küberründajad Ukraina infosüsteemidesse mitut erinevat pahavara, mis on võimelised häirima arvuti kasutamist, muutma arvutid kasutuskõlbmatuks või tegema kättesaamatuks arvutis olevad andmed. Näiteks 23.02.2022 paigaldas GRU Ukraina valitsusasutuste, IT, energia- ja finantssektori infosüsteemidesse hävitusvara HermeticWiper ning korraldas 24.02.22 küberründe Viasati tütarettevõttele KA-SAT, paigaldades viimase infosüsteemi hävitusvara AcidRain.⁵

Kui Lääs eristab küberründeid ja mõjutustegevust rangemalt, siis lihtsustatult öeldes käsitab Venemaa neid ühe kontseptsioonina – informatsiooniline vastasseis (*информационное противоборство*). See Venemaa Relvajõudude doktriin koosneb kolmest põhikomponendist: teise riigi mõjutamine informatsioonilis-tehniliselt ja -psühholoogiliselt ning Venemaa enda kaitsmine selliste mõjutuste eest.

Võimalik, et esialgu ei korraldatud energia, veevarustuse või muu sarnase kriitilise taristu spetsiifilisi küberründeid,⁶ mis tooksid kaasa teenuse pikaajalisi katkestusi, kuna Venemaa eeldas et ta saavutab sõjalised eesmärgid kiiremini ning tal oli kasumlikum hoida kohalike elanike soosingut.

Hoolimata esialgse kavatsuse luhtumisest, hõivata Ukraina alad paari päevaga, jätkas Venemaa küberrünnetega Ukraina vastu. On märgata perioode, kus need on sagedasemad. Näiteks märtsi teisest poolest kuni ligikaudu kuu jooksul tuvastasid Ukraina küberkaitsjad koos küberturvalisuse ettevõtetega korduvalt hävituslikku pahavara.

⁵ <https://www.sentinelone.com/labs/acidrain-a-modem-wiper-rains-down-oneurope/>

⁶ Rünnak tööstuskontrolli spetsiifiliste infosüsteemidele, mida kasutavad elutähtsatest teenustest näiteks energia- ja vee-ettevõtted, on mõnevõrra erinev tavaliste infosüsteemide ründamisest. Lihtsustatult öeldes on nende infosüsteemid erinevalt üles ehitatud. Pahavara Industroyer2 on arendatud tööstuskontrolli spetsiifilise infosüsteemi ründama, seda kasutas tõenäoliselt GRU 08.04.2022 Ukraina energiasektori ründamisel. <https://www.welivesecurity.com/2022/04/12/industroyer2-industroyer-reloaded/>

Ning sügisest hakkasid küberründed taas hoogu koguma.⁷ Seejuures on jätkunud küberründed teabehanke eesmärgil.⁸ Küberluure on tõenäoliselt kõige suurem oht, mis tuleneb küberruumist. Varastatud infot on näiteks võimalik efektiivselt kasutada sisendina Vene relvajõudude operatsioonideks või mõjutustegevuseks.

Sõja vältel on Venemaa kasutanud mitut hävitusvara korduvalt. 11.10.22 tuvastas Microsoft hävitusvara CaddyWiper Mõkolajivi ja Kiievi regiooni kriitilisest taristust. Esimest korda tuvastas küberturvalisuse ettevõtte ESET seda hävitusvara 14.03.22 Ukraina pangas infosüsteemist.⁹

14.10.22 tuvastas Microsoft Ukraina ja Poola logistika- ja transpordiettevõtete infosüsteemis lunavara Prestige.

2022. aastal on küberturvalisuse uurijad tuvastanud Ukraina küberruumis vähemalt üheksa pahavara (hävitusvara), millega on püütud teenuseid häirida (ENISA Threat Landscape 2022, lk 25; Recorded Future, 2022¹⁰). Hävitusvara on pahavara tüüp, mis lihtsustatult öeldes muudab arvuti kasutuskõlbmatuks, rikkudes programme või andmeid. Selle saavutamiseks võib kasutada näiteks ka lunavara, mis krüpteerib andmed, ilma võimaluseta neid dekrüpteerida (nt lunavara Prestige). Nii palju hävitusvara nii lühikese aja vältel ei ole varem kusagil esinenud. See näitab, et Venemaa on suuteline lühikese ajaga arendama uusi pahavarasid.

Tõenäoliselt on Venemaa küberrünnete eesmärk sarnaselt relvajõudude tegevusele kurnata Ukraina küberkaitsjaid ning leida seejärel nõrgim lüli, mis aitaks kaasa Venemaa üldise sõjalise eesmärgini jõudmisele – kurnata Ukrainat, kahjustada Ukraina juhtkonna rahvusvahelist mainet ja usaldust, vähendada liitlaste abi ning õhnestada ühiskonna moraali. Selleks ei olegi nii oluline iga küberründega tegelikult häirida infosüsteemi, sest iga ründe korral tuleb uurijatel kulutada inim- ja ajaressurssi kontrollimaks, kas infosüsteemi on rünnatud, kui ulatuslikult ning kuidas parandada kaitset jmt.

Venemaa alahindas Ukraina küberruumi vastupidavust ning Lääne ja küberturvalisuse ettevõtete abi Ukrainale. Hoolimata teenustökestusrünnetest riigiasutuste veebilehetele, et takistada mh info edastamist, on Ukraina valitsus leidnud alternatiivseid suhtlusviise, näiteks kasutanud sotsiaalmeediat. Oluline roll tsiviil- ja militaarsektoris side hoidmisel on ka Starlinki seadmete kasutamisel. Alates 2014. aastast pakuvad küberturvalisuse ettevõtted Ukrainale abi oma küberruumi kaitsmisel. Abi intensiivsus Venemaa täiealustusliku invasiooni ajal ning koostöös liitlaste toega on tõenäoliselt osutunud määravaks Ukraina küberruumi kerksusel. Oodatud mõju ei ole avaldanud ka Venemaa mõjutustegevus küberruumis. Ukraina ühiskond püsib ühtsena ja usaldab oma valitsust, hoolimata ähvardavatest postitustest sotsiaalmeedias ja andmeleketest.

Venemaa küberründed ulatuvad ka väljapoole Ukraina territooriumi. Ukrainat toetavate riikide, sh Eesti, Läti, Leedu ja Poola küberruumi ohustavad Kreml-meelsed küberründajad. Nad on kineetilise sõja aktiivses faasis püüdnud hirmutada ühiskondi ähvardavate postitustega sotsiaalmeedias, teenustökestusrünnete ja andmeleketega. Nende tegevus toetab Venemaa eriteenistuste mõjutustegevust.

7 Tuvastatud küberrünnakutest vt nt <https://blogs.microsoft.com/on-the-issues/2022/12/03/preparing-russian-cyber-offensive-ukraine/>

8 <https://www.wired.com/story/russia-ukraine-cyberattacks-mandiant/>

9 <https://twitter.com/ESETresearch/status/1503436420886712321>

10 <https://go.recordedfuture.com/hubfs/reports/mtp-2022-0512.pdf>

16.08.–17.08.2022 toimusid teenustökestusründed Eesti ettevõtete ja riigiasutuste infosüsteemidele.¹¹ Vene-meelsed häktivistid võtsid need küberründed omaks ning väitsid, et on rünnanud Eesti suunal 207 sihtmärki.¹² Tegelikult kajastati pelgalt nimekirja, kus on võimalik Smart-ID teenuseid kasutada ning kõigi nende vastu ründeid ei sooritatud.

Venemaa püüab küberrünnetega toetada oma strateegilisi eesmärgi, sh tekitada hirmu ja nõrgendada ühiskonna vastupanu agressoriga võitlemiseks; häirida riigi toimimist; luua infomüra, et tegelikkuse eristamine väärinfost oleks keeruline; õhustada kodanike usaldust riigi juhtkonda. Ukraina–Venemaa sõda kinnitab, et küberturbe meetmeid rakendades¹³ on võimalik vastu pidada nii küberluure, -sabotaazi kui ka mõjutustegevuse rünnete vastu.

Ründevahend	Eesmärk	Kaitsemeede
näotustamiseründed	<ul style="list-style-type: none"> • hirmutamine / ähvardamine • segaduse külvamine • info liikumise takistamine 	<p>Veebilehe tarkvara uuendamine. Veebilehte teiselt ettevõttelt tellides veendu ka tema hoolsuses rakendada küberturvalisuse meetmeid.</p> <p>Näotustamisel kasuta võimalusel alternatiivseid infokanaleid, nt sotsiaalmeediat.</p> <p>Peamised sihtmärgid: meedia, riigiasutused (kriisi info vahendajad), veebilehti pakkuvad ettevõtted</p>
teenustökestusründed	<ul style="list-style-type: none"> • info liikumise takistamine • hirmutamine 	Teenustökestusrünnete kaitse (vt RIA soovitusi) ¹⁴
sotsiaalmeedia postitused	<ul style="list-style-type: none"> • hirmutamine / ähvardamine 	Kontrolli väiteid usaldusväärsetest allikatest ja ole allikakriitiline. Lisaks vt nõuandeid infosõja käitumise kohta veebilehelt kriis.ee
andmeleke	<ul style="list-style-type: none"> • maine kahjustamine (vähen-dada liitlaste abi, luureinfo jagamist) 	Mõtle hoolikalt läbi, millist infot ja kellega jagad. Veendu, et Sinu jagatud infot hoitakse turvaliselt, et info saaja hoiab jagatud infot keskkonnas, kus on rakendatud küberturvalisuse parimat praktikat
andmeid krüpteeriv pahavara	<ul style="list-style-type: none"> • riigi toimimise häirimine • hirmutamine 	Varunda andmeid korrektselt
arvuteid hävitav pahavara	<ul style="list-style-type: none"> • riigi toimimise häirimine • hirmutamine 	Hoia tarkvara uuendatuna. Rakenda küberturvalisuse parimat praktikat. Varunda andmeid korrektselt
küberluure (õngitsemine, jõurünne, turvanõrkuste kasutamine)	<ul style="list-style-type: none"> • info kogumine • varastatud info lekitamine kontekstist välja rebitud, koos fabritseeritud infoga 	Hoia tarkvara uuendatuna. Rakenda küberturvalisuse parimat praktikat. Osale küberhügieeni koolitustel

11 <https://www.ria.ee/uudised/16-ja-17-augusti-ummistusrunnakute-sihtmarke-oli-paarkummend>

12 <https://www.runews24.ru/society/17/08/2022/a66e4f36646d32e3bb459604947b3390?>

13 Vaata küberturvalisuse meetmete soovitusi RIA veebilehelt <https://www.ria.ee>

14 <https://www.ria.ee/kuberturbe-nouanded/nouanded-asutusele-ja-ettevottele/teenusetokestusrunde-ennetus>

VALGEVENE KUI PLATSDARM UKRAINA KONFLIKTIS

Venemaa soovi eirates ei ole Valgevene senini oma armeeüksusi Ukrainasse saatnud.

Toetades Venemaad moraalselt, materiaalselt ja logistiliselt ning pakkudes Vene Relvajõududele liikumisvabadust oma territooriumil, loodab Valgevene vähendada Venemaa survet sõjaväega Ukraina sõtta sekkuda.

Valgevene armee kaasumine Ukraina konflikti oleks poliitiline žest ning sellel ei oleks strateegilist mõju sõja kulgemisele.

2022. aasta jaanuaris-veebruaris saabusid Valgevene territooriumile õppuse „Sojuznaja Rešimost“ raames Venemaa Ida sõjaväeringkonna üksused, mis Vene-Valgevene senise sõjalise koostöö pildil oli ootamatu ja tavapäratu sündmus. 2021. aasta sügisel oli lõppenud suurõppus „Zapad“. Kui varem on Vene-Valgevene ühiste suurõppuste „Zapad“ ja „Štšit Sojuza“ raames olnud Valgevenes Venemaa 1. tankarmee üksused (moodustavad kriisi- ja sõjaajal koos Valgevene armeelega regionaalse väegruppeeringu), siis Ida sõjaväeringkonna üksustel puudus varasem kokkupuude ja koostöökogemus Valgevene relvajõududega. Samuti ei olnud keegi kuulnud õppusest „Sojuznaja Rešimost“.

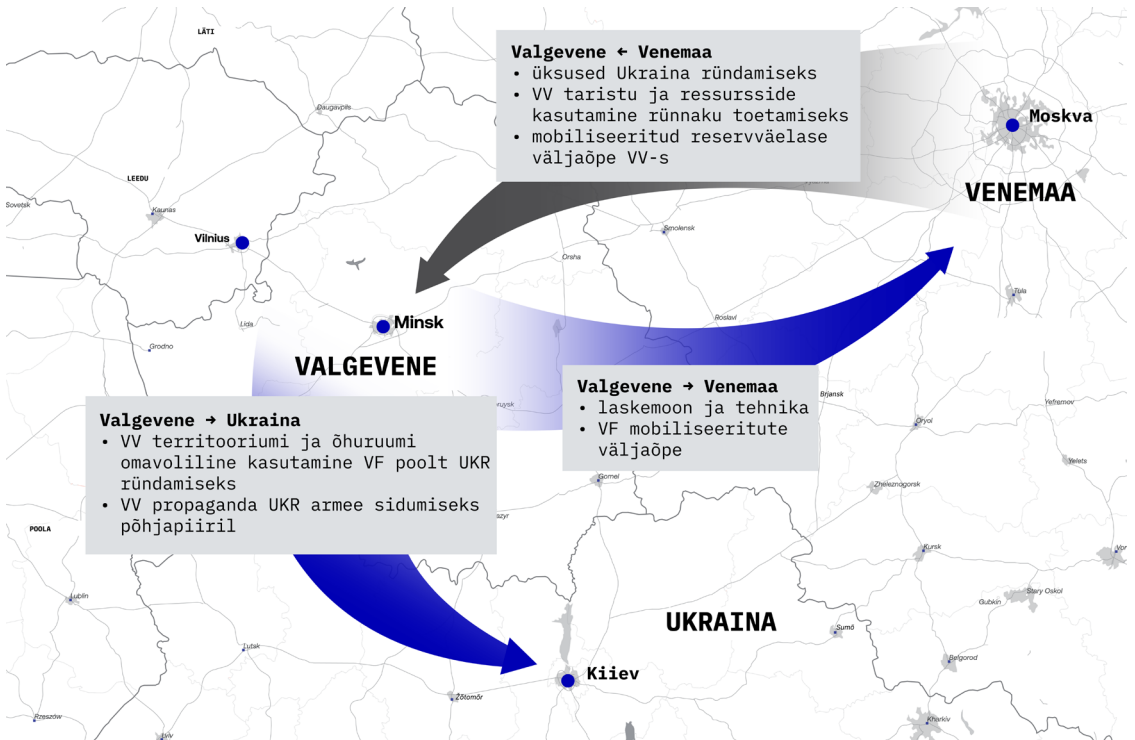
Kiievi-operatsioonist saadik on Vene armeel olnud täielik tegevus- ja liikumisvabadus Valgevene territooriumil.

Kõik see toimus olukorras, kus Venemaa koondas Ukraina piiri äärde löögiüksusi ning õhus oli tunda sõja hõngu. Valgevene esindajate sõnul ei kujutavat õppus ohtu Ukrainale ning pärast selle lõppu lahkuvad kõik Vene üksused Valgevenest. Tegelikult oli õppus vaid suitsukate – 24. veebruari varahommikul valgusid Vene manööverüksused Valgevenest Ukraina territooriumile ning algas rünnak Kiievile. Tõenäoliselt tuli see samm Valgevene juhtkonnalegi

üllatusena, kuna Kreml hoidis Aljaksandr Lukašenkak viimase hetkeni teadmatuses oma tegelikest plaanidest. Rünnak Kiievile takerdus ning lõppes Vene üksuste taandumisega Valgevenesse ja sealt ümberpaiknemisega aprillis uude operatsioonialasse Ida-Ukrainas. Vene manööverüksuste lahkudes jäeti Valgevenesse mõned sõjalennukid ja õhutõrjesüsteemid.

Kiievi-operatsioonist saadik on Vene armeel olnud täielik tegevus- ja liikumisvabadus Valgevene territooriumil. Ukrainaga piirnevast Gomeli oblastist Valgevenes sai operatsiooni käigus sisuliselt suur Venemaa logistika- ja varustusbaas. Peale selle pakkus

Valgevene Venemaale laialdast logistilist tuge: võimaldas kasutada raudteid ja lennuväljasid, remontida kahjustatud tehnikat, ravida haavatuid, varustas kütuse ja toiduga. Paralleelselt algas märtsis laskemoona väljavedu Valgevene arsenalidest Venemaale, mis kestab seniajani. 2022. aasta sügisel hakkas Valgevene andma Venemaale ka tanke T-72. Välisluureameti andmetel nõudis Venemaa Kaitseministeerium mh Valgevene spetsialistide saatmist Venemaale Vene relvajõudude kahjustatud tehnika remontimiseks.

Valgevene kui platsdarm Ukraina konfliktis seisuga jaanuar 2023.

Lisaks materiaalsele ja logistilisele abile toetab Valgevene ka avalikus inforuumis Venemaa tegevust Ukrainas. See on Lukašenkale odav viis demonstreerida lojaalsust Vladimir Putinile. Valgevene režiimi juhi sõnavõttudest kumab läbi agressiivne Läänevastane retoorika ja pidev tähelepanu osutamine Valgevene panusele Vene-Valgevene Liitriigi piiri kaitsel. Valgevene meedia võtab Ukraina sõda kajastavaid uudised otseselt Vene meediast ning laseb need muutmata kujul eetrisse.

Hoolimata Putini survest ei ole Valgevene relvajõud senini sekkunud Ukraina sõjategevusse ega soovi seda teha ka edaspidi. Sõda on Valgevene ühiskonnas ebapopulaarne ning teated suurest arvust ohvritest rindel üksnes tugevdavad seda veendumust. Valgevene relvajõud baseeruvad ajateenijatel, kelle saatmine sõtta oleks režiimi

stabiilsuse seisukohast väga küsitav. Võrreldes Vene relvajõududega on elukutseliste (lepinguliste) suhtarv Valgevene armees väiksem. Üksuste väljaõpe ja relvastus on pigem kehvpoolne. Lukašenka ei saa olla kindel, et Ukrainasse saadetud Valgevene lepingulised sõdurid ei deserteeri ega ühine seal võitlevate Valgevene vabatahtlikega. Mobilisatsiooni väljakuulutamise Valgevenes kätkeb režiimi julgeoleku seisukohast veel suuremaid riske – relvade alla kutsutud võivad need pöörata hoopis Lukašenka vastu.

Putin saab Valgevene juhtkonda mingi piirini survestada, kuid Lukašenka režiimi varisemine ohustab ka Kremli. Arvestades Venemaa hõivatust Ukrainas, ei ole Putin ilmselt huvitatud uue poliitilise kaose tekitamisest Valgevenes. Samas on võimalik, et Kremli väga tugeva surve korral on Lukašenka sunnitud sõjaliselt Ukraina konflikti sekkuma.

Putin saab Valgevene juhtkonda mingi piirini survestada, kuid Lukašenka režiimi varisemine ohustab ka Kremli.

2022. aasta oktoobris saabusid Valgevenesse väljaõppele Vene mobiliseeritud. Seda saab Lukašenka Kremlile demonstreerida kui oma järjekordset panust Ukraina sõtta, ilma reaalselt sellesse sekkumata. Siinse raporti koostamise ajal ei kujuta Vene mobiliseeritud otsest ohtu Kiievile, kuid nende viibimine Valgevenes sunnib Ukrainat rohkemal või vähemal määral hoidma oma jõude põhjas, tõmmates neid eemale muudest rindelõikudest.

Vene mobiliseeritute kasutamine Ukraina uueks ründamiseks põhjast tooks Vene Relvajõududele kaasa suuri kaotusi. Nende edenemist takistaks mobiliseeritute küsitav motivatsioon ja väljaõpe, ning ka ukrainlaste alaline valmisolek ja ettevalmistus rünnakuteks põhjast. Valgevene armee kaasumine Ukraina konflikti oleks poliitiline žest, sellel ei oleks strateegilist mõju Ukraina sõjatandril toimuvale, kuid siiski seoks Ukraina vägesid.

VENEMAA ADMINISTRATSIOON OKUPEERITUD ALADEL UKRAINAS

2022. aasta oktoobris toimunud okupeeritud alade liitmine Venemaaga viitab sellele, et Venemaa ei kavatse vallutatud alasid vabatahtlikult tagastada Ukrainale ka tulevikus ning on valmis pikaks vastasseisuks Ukraina ja Läänega.

Venemaa koosseisu astumise libareferendumitega etendati okupeeritud aladele jäänud rahva tahet, kuigi selle tulemused olid teada juba ammu enne nende toimumist.

Venemaa poolt okupeeritud aladel toimub täielik taandareng – need venestatakse ja kohalik ressursid röövitakse. Kohapealne elu ja heaolu uusi võime ei huvita.

022. aasta kevadel vallutas Venemaa suure osa Hersoni ja üle poole Zaporizžja oblastist. Sellega saavutas Venemaa maismaaühenduse Krimmiga ning liikus lähemale eesmärgile saada kogu Musta mere põhjakallas oma kontrolli alla. Kiirelt ametisse määratud kohalikud ja Venemaalt saadetud okupatsioonivõimud alustasid nn Vene maailma (*Russki mir*) juurutamist vallutatud territooriumitel ning kõige selle hävitamisega, mis viitaks Ukrainale. Alustati ettevalmistusi referendumite korraldamiseks Venemaa koosseisu astumiseks, kuid nende toimumist ei peetud septembri esimesel poolel pakiliseks.

Okupatsioonirežiimide sisseseadmisel ja käigus-hoidmisel on oluline roll Venemaa eriteenistustel, eriti FSB-l.

Ukrainlaste edukas vastupealetung Harkivi oblastis septembri keskel aga muutis venelaste kalkulatsiooni. Mõisteti, et teise sarnase läbikukkumise vältimiseks tuleb Lõuna-Ukraina territooriumid kiirelt enda koosseisu võtta. Septembri lõpul etendatud libareferendumite tulemusel liideti Hersoni ja Zaporizžja oblast ning nn Donetsk ja Luganski rahvavabariik Venemaa koosseisu. Annekteeritud alade piirid jäeti tõenäoliselt meelega ebamääraseks, et jätta endale võimalus jooksvalt otsustada, kas Venemaa territooriumi on rünnatud või mitte.

Hääletamine "referendumil" Venemaa moodi 25.09.2022.

Allikas: Stringer / EPA

Okupatsioonirežiimide sisseadmised ja käiguhoidmised on oluline roll Venemaa eriteenistustel, eriti FSB-l. Juhtivatele kohtadele nn sõjalis-tsiiviladministratsioonides paigutatud FSB ohvitserid organiseerivad Moskva juhtnööride järgi okupeeritud alade integreerimist Venemaa koosseisu, kureerivad kohalikke kollaborante, ning neil on suur sõnaõigus personaliotsuste langetamisel. Pikemas perspektiivis on plaan anda võim üle Moskvale lojaalsete tsiivilvõimude kätte, kuid probleemiks on sobilike ja usaldusväärsete kaasajooksikute nappus ja usaldamatus nende suhtes. Seetõttu on paljud positsioonid täidetud venemaalastega või selliste kohalikega, kes on sealsetele inimestele täiesti tundmatud.

Okupeeritud aladel tegutsevad ka Vene eriteenistuste ohvitseridest komplekteeritud operatiivgrupid, kelle ülesanne on mh jahtida Ukraina patrioote ja agente ning koguda luureinfot. Samuti toimiti juba pärast 2014. aastat Venemaa kontrolli alla läinud Ukraina aladel, kui Moskvast määratud kuraatorite ja eriteenistuste operatiivgruppide kaudu juhtiti Donbassi võimude ja julgeolekuasutuste tööd.

Venelastel on keeruline leida ametnikke, kes on valmis töötama sõjategevuse keskel või selle lähedal asuvatel okupeeritud aladel. Tõenäoliselt kardetakse isikliku julgeoleku pärast. Ülesehitustöödeks otsitakse tikutulega spetsialiste, ning ettevõtted, kes on asunud tööle sellesse piirkonda, pelgavad sanktsioone. Inimeste meelitamiseks okupeeritud aladele pakutakse tavapärasest kõrgemat palka.

Venemaa suutlikkus end okupeeritud aladel maksma panna on osutunud sama puudulikuks nagu üleüldse suutlikkus Ukraina ohustamisel.

Kohaliku juhtkonna ja elanike olukord on Venemaale teisejärguline probleem. Okupatsioonivõimud kurdavad, et Vene passide taotlemine on raske, pangad ei tööta, puudu on õpetajatest, televisioonist tuleb ainult „Ukraina propagandat“. Ühtlasi on puudus ravimitest ning kardetakse hakkamasaamise pärast talvel.

Ukrainalt agressiooni käigus vallutatud alade ebaseaduslik võtmine Venemaa territooriumideks oli Kremli ammune kava. Ukraina südi vastupanu ei ole võimaldanud hõivata kogu soovitud maa-ala. Pealegi ei leidnud okupandid eest sellist toetust kohalikult elanikkonnalt, nagu nad olid oodanud. Vastupidi, okupatsiooni trotsivad ukrainlased on jätkanud võimetekohast vastupanu või otsivad võimalusi okupeeritud aladelt lahkuda. Vene okupatsioonivõimu legitimeerimiseks kiirkorras tehtud võltsreferendumite seaduslikkuse teesklemisega ei püütud kuigivõrd vaeva näha. Venemaa suutlikkus end okupeeritud aladel maksma panna on osutunud sama puudulikuks nagu üleüldse suutlikkus Ukraina ohustamisel.

2. PEATÜKK:

VENEMAA VÄLISPOLIITIKA

24

VENEMAA VÄLISPOLIITIKA „ÜMBERGRUPEERUMINE“

17.12.2021 NATO-le ja USA-le esitatud nõudmised näitavad Venemaa pikaajalist sihti muuta Euroopa julgeolekuolukorra baasaluseid. Ukraina alistamine on selleks hädavajalik eeldus.

Putin panustab autoritaarsete riikide geopoliitilise koalitsiooni loomisele, mille ühine kandepind on vastandumine Läänele ja demokraatiale ning õigusriiklusele.

Invasioon Ukrainasse tegi lõpu Venemaa Välisministeeriumi lootusele riigi välispoliitika strateegilises kujundamises sisulist rolli mängida.

SÕDA UKRAINAS JA EUROOPA JULGEOLEKUARHITEKTUUR

24.02.2022 varahommikul alanud Venemaa vallutussõda Ukrainas raputas Euroopa senist julgeolekuruumi ning on osa Putini laiemast eesmärgist Euroopa julgeolekuarhitektuur ümber kujundada.

Putin avalikustas oma tegelikud eesmärgid 17.12.2021, kui Venemaa esitas NATO-le ja USA-le julgeolekulepingu kavandi, kus on loetletud nõudmised Euroopa julgeolekuolukorra baasaluste muutmiseks, mis hõlmavad ka Ukrainat. Neist kõige olulisemad on:

1. NATO avatud uste poliitika lõpetamine
2. NATO sõjaline paigutus tagasi 1997. aasta joonele

24.02.2022 hakkas Putin oma eesmärgi ellu viima täiemahulise sõjalise rünnakuga Ukrainas. Tõenäoliselt peab Putin Ukraina alistamist oma laiemate eesmärkide saavutamise eeltingimuseks. Ukraina pidigi Venemaa plaani järgi alistatama loetud päevadega. Läks teisiti, kuna plaani eeldused ei pidanud paika. Venemaa süsteemsed nõrkused – alaline valetamine ja varastamine riigiaparaadis – löid Vene juhtkonnale vale pildi olukorrast Ukrainas.

NATO-le ja USA-le esitatud nõudmised näitavad Venemaa pikaajalist sihti kujundada Euroopa julgeolekukeskkond ümber selliseks, kus NATO-l ei oleks kandvat rolli. Seda silmas pidades on ülitähtis NATO liitlaste sõjaline eelpaigutus Ida-Euroopas, selle kohene lahinguvalmidus, logistika ja varude järjepidevus.

Praeguseks on Putin Venemaale sõjast väljumise võimalikult raskeks teinud – välispoliitiliselt Ukraina regioonide fiktiivse liitmisega Venemaaga, kuid ka riigisisest mobilisatsiooni väljakuulutamise. Ukraina poliitiline ja sõjaline kapituleerumine on endiselt Putini eesmärk, ning selle saavutades läheb Putin nii kaugele, kui tal lastakse

minna. Muutunud on ajaline raamistik, kiirest kikutusrünnakust on saanud pikaajalisem kurnamissõda, kus võib tekkida ka vähem intensiivseid vaheetappe. VL-i hinnangul usub Putin, et Ukraina sitkus ja Lääne toetus murduvad enne kui Venemaa, kuid praegu ei ole Ukraina Putini meelest veel piisavalt kannatanud, et murduda. Osa Putini alistamisstrateegiast on Ukraina energiataristu süstemaatiline purustamine talvekülmas ning eesmärk see hävitada. Seetõttu on lääneriikide järjepidev sõjaline ja majanduslik abi Ukrainale kriitiliselt tähtis mitte ainult tsiviilelanike humanitaarkatastroofi vältimiseks, vaid ka uute inimsusvastaste kuritegude ärahoidmiseks ning Ukraina kui demokraatliku riigi püsijäämiseks. Kõige vahetumalt sõltub Euroopa julgeolek keskpikas perspektiivis sellest, kui tugev on Ukraina rahva tahe oma tulevikku ise määrata ja Lääne ühtsusest seda kõigi vahenditega toetada.

VL-i info kohaselt ei ole Venemaa valmis okupeeritud aladest loobuma. Venemaa eeldab, et millalgi peab kurnatud Ukraina istuma läbirääkimislaua taha ja siis saab Venemaa endale sobivad tingimused esitada ning jõulise läbirääkijana olukorrast pluss-poolel väljuda.

Ukraina poliitiline ja sõjaline kapituleerumine on endiselt Putini eesmärk, ning selle saavutades läheb Putin nii kaugele, kui tal lastakse minna.

VL-i allikatele tuginedes võib öelda, et Lääne senine ühtsus sanktsioonide osas on tulnud Venemaa juhtkonnale halva üllatuse ja ebaseadliku tõsiasjana. Sanktsioonide alla sattunud üritavad kasutada oma sidemeid Läänes ning sellest nimekirjast välja pääseda ning need, keda ähvardab sanktsioneerimine, vältida sinna sattumist. Venemaa tahab, et sanktsioonid lõpetataks. Tema suhtes kehtestatud sanktsioonid ei ole teisejärgulised – nendest sõltub otseselt Venemaa võimekus oma sõjamasinat üleval pidada ning majandust toimivana hoida.

VENEMAA VÄLISPOLIITIKA „ÜMBERGRUPEERUMINE“

Venemaa kaotused sõjas Ukrainaga ning kurss pikaajalisele vastasseisule Läänega tingivad ning kiirendavad Venemaa ümberorienteerumist ka välispoliitikas. Putin ei sõdi mitte ainult Ukraina, vaid kogu Lääne väärtussüsteemiga, kuna on veendunud, et rahvusvaheliste suhete tulevik on autoritaarsete poliitiliste süsteemide päralt, kes jagavad omavahel globaalsed mõjusfäärid, sh sõjalise jõuga. VL-i informatsiooni kohaselt suunab Venemaa oma diplomaatilise ressursi Läänelt mujale, et keskendada oma tegevus teistele maailmajagudele. Lääne suunas jääb Venemaa põhiliseks eesmärgiks ühtsuse õõnestamine, sh sanktsioonide kehtestamisel.

„Russki Mir“ jõudis Mariupolisse – pildil lennukipommi tabamuse saanud Mariupoli teatrihoone, kuhu olid lahingutegevuse eest varjunud sadad tsiviilisikud.

Allikas: Satellite image ©2022 Maxar Technologies / AFP

VENEMAA VÄLISMINISTEERIUMI DRESS CODE'IST

Venemaa Välisministeeriumis on kehtestatud reglement ametnike korrektse välimuse ja „harmoonilise välisilme loomise“ kohta.

Eeskujulikult riietunud Sergei Lavrov on ajakirjanikega rääkides kaotanud valvsuse ja pannud käed taskusse.

Allikas: Vene Välisministeeriumi pressiteenistus via AP

Nõuded meestele on konservatiivset laadi – tumesinine või hall ülikond, erinevaid pintsakuid ja pükse on lubatud kombineerida, kuid värvid peavad omavahel sobima. Taskutel on dekoratiivne funktsioon, käsi seal ei hoita. Parfüümi peab kasutama mõõdukalt, küüned ja käed olgu korrektsed, tätoveeringuid ja neete nähtavates kohtades olla ei tohi.

Reeglid ei kehti kõigile. Väga tõenäoliselt on Maria Zahharova kleit liiga lühike.

Allikas: Venemaa Välisministeerium

Nõuded naistele on samuti konservatiivset laadi, ent detailsemad. Naistöötajal peab olema vanusele ja ametikohale sobiv konservatiivne soeng, allapoolse õlgu ulatuvaid juukseid tuleb kanda korralikus soengus, juuste värvimine ebaloomulikkude tooni on keelatud, päevane meik olgu vaoshoitud, puuderkreemi tuleb kasutada mõõdukalt, ere meigitoon ei ole tööl kohane, liigse ripsmetuši kasutamine on keelatud ning seelik peab lõppema 5 cm ülal- või allpool põlve.

Putin panustab Läänele vastanduva riikide koalitsiooni loomisele, mille ühine kandepind on umbusk Lääne poliitikate suhtes ning kohati vastandumine demokraatiale ning õigusriiklusele. Venemaa näeb perspektiivikate partneritena BRICS-i ning Shanghai Koostööorganisatsiooni liikmeid, aga ka mitmeid Pärsia lahe riike. Teravdatud fookuses on Iraan ja Hiina, kuid ühinema on oodatud kõik, kellel on Läänega ajaloolisi,

ideoloogilisi või muid konflikte. Venemaa eesmärk on viia ühine kandepind poliitilistelt deklaratsioonidelt ning majanduskoostöölt sõjalisele koostööle. Mõõdukas edu on saavutatud – selle näide on Venemaa ja Iraani koostöö relvastuses, mida Ukraina vastu kasutatakse. Tõenäoliselt suudab Venemaa 2023. aastal teisi riike kaasata. Siiski kammitseb Venemaa koostöö laiendamist muu maailma riikide majanduslik seotus lääneriikidega ning nende laiema geopoliitilised ja majandushuvid. Kande roll julgeolekupoliitiliste sidemete laiendamisel on Venemaa Julgeolekunõukogu sekretäri Nikolai Patruševil, kes sellel eesmärgil nii Aasias kui ka Lähis-Idas aktiivselt ringi reisib. Igapäevane töö käib ka Vene ametnike-poliitikute tasandil nii rahvusvahelistes organisatsioonides kui ka kahepoolselt eri riikidega, eesmärgiga töötada vastu Läänele, Venemaa isoleerimisele, sanktsioonidele ning süvendada ja laiendada koostööd globaalselt.

Nikolai Patrušev visiitil Iraanis
08.11.–10.11.22. Venemaa kaupleb
Iraanilt relvastust, muu hulgas selleks,
et rünnata Ukraina kriitilist taristut.

Allikas: IRANIAN PRESIDENCY / AFP

VENEMAA DIPLOMAATIA „TÜHISTAMINE“

Lääne suunal on Vene diplomaadi roll taandatud monotoonsele propagandavalede esitamisele.

VL on vaadelnud, kuidas invasioon Ukrainasse tegi lõpu Venemaa Välisministeeriumi lootusele mängida sisulist rolli riigi välispoliitika strateegilises kujundamises. Vene diplomaadid teadsid Putini rünnakuplaanidest Ukraina vastu samapalju või veidi vähemgi kui rahvusvaheline avalikkus. VL-ile teadaolevalt said nad rünnaku algusest 24. veebruari hommikul teada meedia vahendusel. Järgnes segadus ja peataolek, kellelgi ei olnud ettevalmistatud jutupunkte.

Mõned otsustasid poolt vahetada, kuid valdavat osa tabas vaimne resignatsioon ja seejärel olukorraga leppimine, mis mõnel puhul muutus vihaseks patriotismipuhanguks. Lääne suunal on Vene diplomaadi roll taandatud monotoonsele propagandavalede esitamisele. Venemaa saadikutel tuleb VL-i info kohaselt ühtelugu rahvusvahelistel nõupidamistel improviseerida, kuna nad on infosulus. Alates 24. veebruarist on Vene diplomaadi ellu lisandunud uusi argimuresid, – näiteks ootusärevus, kas kuupalk ikka laekub kontole ning millisel kolleegilt vajadusel raha laenata. Arvestades Venemaa välispoliitika nihet globaalse Lõuna suunas, võib lähiajal Venemaa diplomaatiat tabada mõningane n-ö uus hingamine, mis koondtulemusena tõenäoliselt päädib pettumusega. VL-i hinnangul ei suuda Lõuna ja Ida Venemaale Läänt asendada.

PÄBERTIIGER KAUKAASIA MÄGEDES

Moskva ja Kollektiivse Julgeoleku Lepingu organisatsioon (KJLO) eirasid oma ametliku liitlase abipalveid.

Venemaa sõjalise heidutuse tõsiseltvõetavus endise Nõukogude Liidu alal on vähenenud.

Põhjuseks on Vene Relvajõudude hõivatus ja saamatus Ukrainas.

2022. aasta septembris puhkesid Lõuna-Kaukaasias intensiivsed lahingud Armeenia ja Aserbaidžaaani vahel. Ligi kahe ööpäeva vältel, 12.-14. septembrini ründasid Aserbaidžaaani Relvajõud kaudtulega sihtmärke sügaval Armeenia territooriumil, sealhulgas linnu ja väiksemaid asulaid. Aserbaidžaaani üksused tungisid aga mitu kilomeetrit üle Armeenia rahvusvaheliselt tunnustatud riigipiiri.

**2022. aasta septemb-
rilahingutes ründas
Aserbaidžaan esimest
korda avalikult ja varjama-
tult Armeenia suveräänset
territooriumi.**

2021. aasta hiliskevadest alates on Armeenia ja Aserbaidžaaani vahel toimunud arvukalt relvakokkupõrkeid. Kuid lahingud 2022. aasta septembris erinesid varasematest kokkupõrgetest ühes olulisel aspektis – esimest korda ründas Aserbaidžaan avalikult ja varjamatult Armeenia suveräänset territooriumi. Nii teise Mägi-Karabahhi sõja ajal (2020. aasta septembris-novembris) kui ka hiljem oli Aserbaidžaan alati eitanud sihtmärkide ründamist Armeenias ning väitnud, et tema relvaüksused ei ole ületanud rahvusvaheliselt tunnustatud riigipiiri.

Aserbaidžaaani ettevaatlikkuse peamiseks põhjuseks oli väga tõenäoliselt Armeenia strateegiline liitlассuhe Venemaaga ning liikmesus KJLO-s. Oma praegusel kujul 2022. aastal moodustatud KJLO on Venemaa-keskne organisatsioon, mida Moskva on aastaid reklaaminud ühe peamise julgeoleku tagajana endise Nõukogude Liidu territooriumil. Omalaadse „ida-alade NATO-na“, kus ühe KJLO liikmesriigi ründamise korral käivituvad julgeolekutagatised ning organisatsiooni teised liikmesriigid – eelkõige muidugi Venemaa – tulevad rünnaku ohvrile appi.¹

Teise Mägi-Karabahhi sõja ajal tõrjusid Venemaa ja KJLO Armeenia ametlikud abipalved just põhjendusega, et Armeenia suveräänset territooriumi ei ole rünnatud – sõjategevus toimus Aserbaidžaaani rahvusvaheliselt tunnustatud territooriumil.

Ka 2022. aasta septembris esitas Armeenia KJLO-le ametliku abipalve. Sel korral oli Armeenia rahvusvaheliselt tunnustatud riigipiiri rikkumine ilmselge. Vastuseks

1 KJLO liikmesriigid on Venemaa, Valgevene, Armeenia, Kasahstan, Kõrgõzstan, Tadžikistan.

Venemaa julgeolekutagatiste „vihmaraju“ alla mahub ainult Venemaa ise. Vladimir Putin ootab 31.10.2022 Soõs oma residentsi trepil kohtumist Armeenia peaministri Nikol Paõinjaniga.

Allikas: Sergei Bobylev / AP

Teise Mägi-Karabahi sõja ajal 2020. aastal tõrjusid Venemaa ja KJLO Armeenia abipalved just põhjendusega, et Armeenia suveräänset territooriumi ei ole rünnatud.

saatis organisatsioon Armeeniasse mitte relvi ega sõjaväeüksusi, vaid uurimiskomisjoni. Oma ametliku liitlase kaitseks ei astunud sõjaliselt välja ka Venemaa eraldi.

Armeenia valitsus tunnistas seejärel avalikult, et senised julgeolekutagatised, mida pakkusid Venemaa kahepoolselt ja KJLO, on osutunud illusiooniks ja lakanud eksisteerimast. 2022. aasta novembris Jerevanis toimunud KJLO tippkohtumisel osalejaid „tervitasid“ linnatänavatel sajad armeenlastest meelevaldajad, kelle plakatil nimetati muu hulgas Venemaad vaenlaseks ning nõuti Armeenia

väljaastumist KJLO-st.

Venemaa ja KJLO reaktsioonist 2022. aasta septembrilahingutele Armeenias saab teha kaks peamist järeldust.

Esiteks on – vähemalt ajutiselt – oluliselt vähenenud Venemaa sõjalise heidutuse usutavus Lõuna-Kaukaasias ja ka endise Nõukogude Liidu alal laiemalt. Selle põhjusteks on 1) Vene Relvajõudude ja sõjaliste võimete seotus sõjategevusega Ukrainas ning 2) Venemaa suutmatus saavutada Ukraina-vastases agressioonis veenvat sõjalist edu.

Armeenia valitsus on avalikult tunnistanud: senised julgeolekutagatised on osutunud illusiooniks ja lakanud eksisteerimast.

TTeiseks on osutunud paljasõnaliseks nii Venemaa kahepoolselt kui ka KJLO raamistikus pakutud julgeolekutagatised. Venemaa sekkub sõjaliselt oma „liitlaste“ kaitseks ainult siis, kui see on tema enda huvides. Mitte aga siis, kui väidetavad liitlased vajavad abi või kui seda nõuaks lepinguline kohustus. KJLO on aga osutunud nõõ pabertiigriks – jututoaks, mitte tõõsiseltvõõetavaks kaitseliiduks.

Väõga tõõenäõliselt on nende kahe järelduseni jõõtud mitte ainult Armeenia juhtkonnas, vaid ka kõõikide teiste KJLO liikmesriikide pealinnades.

VENEMAA VÄLISPOLIITILINE TEGEVUS AAFRIKA SUUNAL

Lääneriikide sanktsioonidest aina enam puudutatud Venemaa üritab end näidata geopoliitiliselt aktiivse suurriigina ning on intensiivistanud oma jõupingutusi Aafrikas.

Venemaa loodab võimalikult odavate vahenditega kiiret diplomaatilist ja majanduslikku edu saavutada, kuid tegelikult ei ole tal võimekust oma plaane Aafrikas kavandatud määral ellu viia.

Venemaa näeb endal Aafrikas suurimat potentsiaali julgeolekuteenuste pakkujana ning tema fookuses on poliitiliselt ebastabiilsed riigid, kus Venemaal on võimalus looduslikelt ressurssidelt kasu teenida.

VENEMAA JÕUPINGUTUSED AAFRIKAS

Ukrainas täiemahulise sõjategevuse alustamise eest kehtestatud lääneriikide sanktsioonidest aina enam puudutatud Venemaa on intensiivistanud Aafrika-suunalisi jõupingutusi. Ühest küljest on Venemaa tegevuse eesmärk näidata ennast jätkuvalt geopoliitiliselt aktiivse suurriigina. Teisalt on Venemaa aktiivistumine Aafrikas tingitud proosalisest vajadusest püüda vältida sisuliselt üksi jäämist ÜRO-s Venemaa Ukraina-vastast agressiooni puudutatavatel hääletustel. Viimane pole Venemaal õnnestunud. Sellest hoolimata üritab ta jätkuvalt lääneriikide mõju Aafrika riikides vähendada ja sealseid jõujooni ümber kujundada. Venemaa otsib Aafrikast edulugu, liitlasi ning toetust oma Lääne-vastasele tegevusele ja narratiividele. Ta loodab Aafrika riikides võimalikult odavate vahenditega kiiret diplomaatilist edu saavutada, Aafrika riikidele julgeolekuteenuseid pakkudes nende üle kontrolli saavutada ja neid endast sõltuvaks muuta, et seejärel ilmnevaid võimalusi maksimaalselt ära kasutada ja nende pealt teenida.

Venemaa otsib Aafrikast edulugu, liitlasi ning toetust oma Lääne-vastasele tegevusele ja narratiividele.

Venemaa huvi Aafrika ja sealsete võimaluste vastu suurenes juba mitu aastat enne täiemahulist sõjalist kallaletungi Ukrainale. Sellesse konteksti paigutub ka 2019. aastal Sotšis toimunud ja laia meediakajastust saanud esimene Venemaa–Aafrika tippkohtumine, kus Venemaa lubas viie aastaga kahekordistada kaubavahetust Aafrika riikidega. Sestsaadik on aga Venemaa kaubavahetuse mahud Aafrika riikidega hoopis vähenenud 20 mld USA dollarilt 2018. aastal 17,6 mld dollarini 2021. aastal. Enda rolli ja mõju üle hindaval Venemaal ei ole tegelikult võimekust oma

plaanid Aafrikas kavandatud määral ellu viia. Kuigi tema eesmärkidele jättis tõenäoliselt jälje ka 2019. aasta lõpus alanud koroonapandeemia, on need peamiselt takerdunud tiheda konkurentsi tõttu. Seda tõestab ilmekalt kasvõi tõik, et samal ajal õnnestus Hiinal suu- rendada kaubavahetust Aafrika riikidega 35%, rekordilise 254 mld dollarini 2021. aastal.

Vaatamata tagasilöökidele näeb Venemaa juhtkond olukorda Aafrikas endale soodsana ning püüab välispoliitilisi hoobasid laiendada, arendades koostööd Aafrika riikidega nii mitme- kui ka kahepoolselt. Venemaa esindajad Aafrikas otsivad sõbraliku retoorikaga ennast abistava ja usaldusväärse partnerina esitledes võimalusi populaarsust koguda. Välisluureameti andmetel on Venemaal kavas Aafrikas laiendada oma esinduste võrgustikku, suurendada diplomaatiliselt personali, lihtsustada valuutatehinguid Aafrika riikidega ja mitmekesistada maksevahendeid. Oma plaanide tõhusamaks elluviimiseks on kavas laiendada osalust organisatsioonides – näiteks on Venemaa avaldanud soovi osaleda vaatljana Aafrika Parlamentaarse Assamblee töös.

VENEMAA-AAFRIKA JÄRGMISE TIPPKOHTUMISE OOTUSES

Venemaa ja Aafrika järgmine tippkohtumine on plaanis 2023. aasta suvel Peterburis. Kohtumise korraldamine ei ole sujunud probleemideta ja seda on korduvalt edasi lükatud. Algselt 2022. aastal Addis Abebas, seejärel Sotšis ja vahepeal isegi videokoh- tumisena toimuma pidanud kohtumine leiab lõpuks aset Venemaal, kuna sanktsioonide tõttu on Vene delegatsioonil keeruline Aafrikasse reisisid. Venemaa Välisministeeriumi koordineerimisel ei ole ettevalmistused kuigi tulemusrikkad olnud ning seetõttu töötab tippkohtumise korralduskomitee uute tagasilöökidest vältimiseks 2022. juulikuust alates president Vladimir Putini otsealluvuses, tema nõuniku Juri Ušakovi juhtimisel.

Tippkohtumisel prioriteetse teemana toidujulgeolekut käsitleda kavatsev Venemaa on täiemahulise kallaletungi algusest saadik Ukrainale süstemaatiliselt levitanud ja ära kasutanud vaeleaiteid maailma toidujulgeoleku kriitilise olukorra kohta ning sanktsioonipoliitika negatiivsest mõjust sellele. Venemaa võimendab selle narratiivi toel rahvus- vahelise kogukonna sellekohaseid hirme ja põhjendab oma ettepanekuid tema suhtes kehtestatud sanktsioonide vähemalt osaliseks tühistamiseks. Süüdistades sanktsioone kehtestavaid lääneriike Aafrika riikidele kahju tekitamises, kutsub Venemaa juhtkond, sh president Putin ja välisminister Sergei Lavrov Aafrika riike senisest julgemalt lääneriike survestama, kaubavahetust (nt väetised) pärssivaid sanktsioone leevendama ja Venemaa huvidega sobituvat retoorikat levitama. Vastutasuks lubatakse väetise- ja viljasaadetisi ning vajadusel ka krediiti nende eest tasumiseks. End abistava partnerina esitlevate Venemaa esindajate omavaheline suhtlus annab aga Välisluureameti and- metel hoopis reljeefsema pildi nende suhtumisest Aafrika riikide esindajatesse. Kui läbirääkimised ei suju piisavalt kiiresti, alandavad Venemaa esindajad oma väidetavaid partnereid, kasutavad rassistlikke väljendeid ja kaebavad, et „enne kui neilt ükskord lepingu välja peksad, võib halliks minna või maha surra...“.

VENEMAA JULGEOLEKUKOOSTÖÖ FOOKUSES ON SAHEL EESOTSAS MALIGA

Konkurentsis lääneriikidega näeb Venemaa Aafrikas suurimat potentsiaali julgeoleku- sektoris. Venemaa fookuses on poliitiliselt ebastabiilsed riigid, kes vajavad abi julgeoleku tagamisel ning kus Venemaal on ühtlasi võimalus looduslikelt ressurssidelt kasu teenida. Selline piirkond on Sahel, kus mitmes riigis (Guinea, Burkina Faso) on julgeolekuolukord

halb ja on toimunud sõjaväelised riigipöörded. Terrorismivastase võitluse tõhustamiseks on Venemaalt abi palunud Mali. Sealse poliitilise ebastabiilsuse ja keerulise julgeolekuolukorra tõttu ongi Venemaal õnnestunud Maliga koostööd süvendada. Malile pakutakse mh eraettevõtete toel julgeolekualast ekspertiisi, võimendades seeläbi Venemaa kui kriisilahendaja kuvandit ja kogudes toetust Lääne-vastasele tegevusele ja narratiividele.

Venemaa fookuses on poliitiliselt ebastabiilsed riigid, kes vajavad abi julgeoleku tagamisel ning kus Venemaal on ühtlasi võimalus looduslikelt ressursidelt kasu teenida.

Julgeolekukoostööst Venemaaga on tegelikku kasu vähe loota nii Malil kui ka teistel Saheli riikidel. Seni on julgeolekuolukord Malis tihenendud koostöös VF-iga hoopis märkimisväärselt halvenendud. Ukrainas hõivatud VF-l puudub tegelikult võimekus rahalist, sõjalist ja poliitilist panust Aafrikas suurendada ning jätkusuutlikult sooritada terrorismivastaseid operatsioone, olgu Malis või mujal Sahelis. Julgeolekuolukorra parandamiseks ja jätkusuutlikuks terrorismivastaseks võitluseks peaks VF toetama Mali armeed suurte jõududega laiemal regionaalsel tasandil, kaasates ka tsiviiljõude. Enda piiratud võimekusest hoolimata kasutab

VF tõenäoliselt ka edaspidi ära nii Malis kui ka laiemalt Aafrika riikides avanevaid võimalusi, et diskrediteerida lääneriikide tegevust kontinendil. Läänevastast narratiivi võimendades pingestab VF olukorda nii konkreetsetes Aafrika riikides kui kontinendil tervikuna veelgi, pakkumata samas tegelikku lahendust ja abi julgeolekuolukorra parandamiseks.

ERASÕJAFIRMA WAGNER: VENE RIIGIVÕIMU TÕÕRIIST AAFRIKAS

VF-ile on geopoliitiliste eesmärkide saavutamisel üha olulisemaks tööriistaks Vene erasõjafirmad. Eriti on avalikkuse tähelepanu all Wagner. Vene oligarhi Jevgeni Prigožiniga seotud Wagner on tegutsendud väga erinevates maailma paikades Venezuelast Ukrainani, kus rühmitus ka praegu aktiivselt sõjategevuses osaleb. 2015. aastast saadik on Wagneri fookuses olnud Aafrika. Wagneri kohalolu on täheldatud Liibüas, Madagaskaril, Mosambiigis, Kesk-Aafrika Vabariigis (KAV), Sudaanis ja 2021. aastast Malis – riigis, mille julgeolekuolukorra tagamisele on vahetult panustanud ka Eesti.

Wagner on VF-ile geopoliitilise vahendina kasulik kahte moodi. Ühest küljest võimaldab erasõjafirmade kasutamine Kremlil ajada oma poliitikat VF-i ametliku tasandi osalust liigselt demonstreerimata. Teisalt kaasnevad Wagneri operatsioonidega majanduslikud võimalused ka firmadele ja ettevõtetele, mis on seotud erinevate Vene oligarhidega.

Välisluureameti andmetel lagunes Venemaalt Malisse tarnitud tehnika aastaga, 8-st ründekopterist (Mi-35M, Mi-171) oli 2022. aasta lõpus töökorras vaid 1. Venemaa esindajate hinnangul lagunes tehnika Mali personali oskamatuse ja ebakompetentsuse tõttu.

Allikas: Prantsuse Relvajõud via AP

Välisministrite soojana näivatest suhetest hoolimata ei ole koostöö Venemaa ja Wagneriga Malile loodetud tulemust toonud.

Allikas: Venemaa Välisministeerium via Reuters

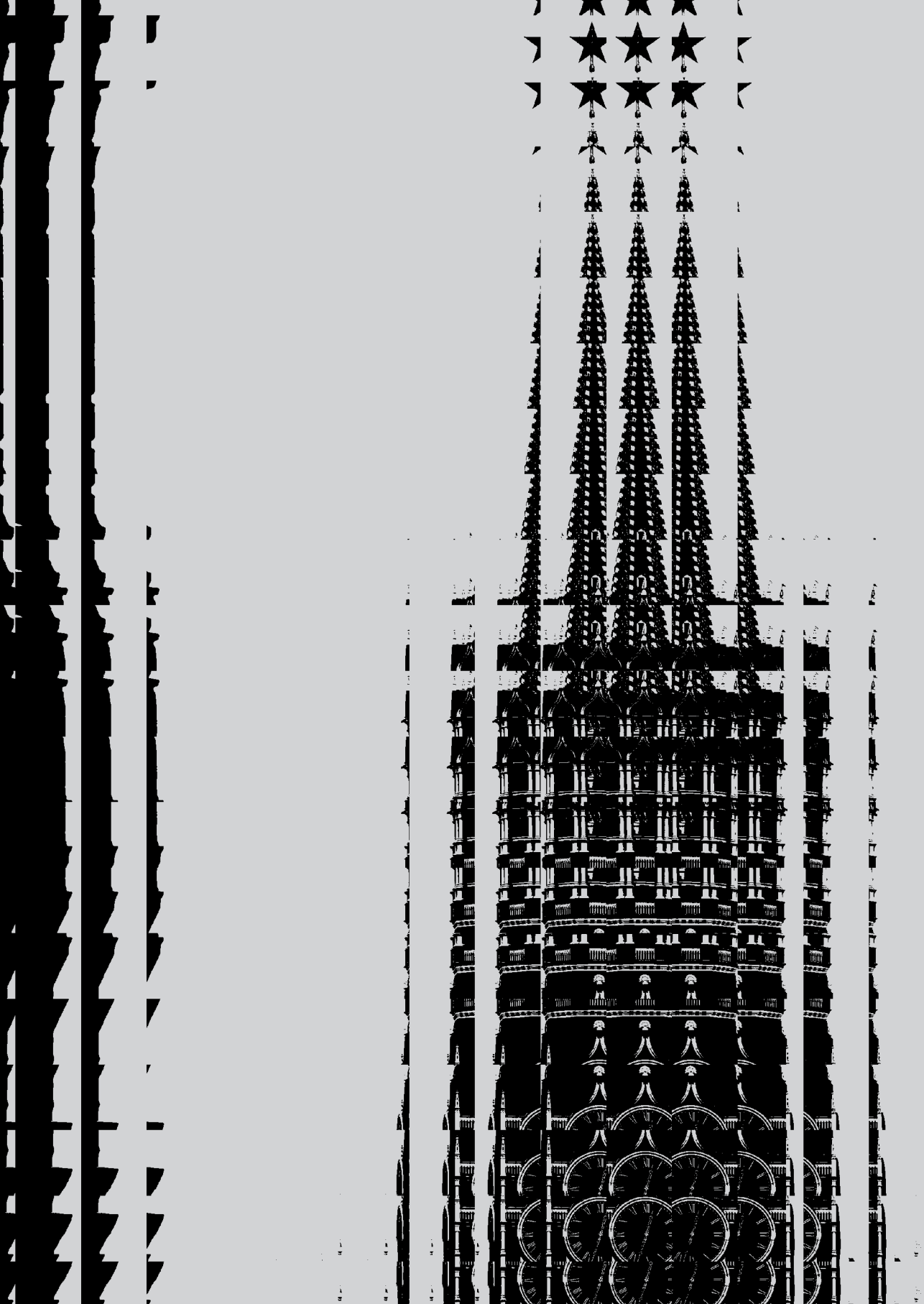
Wagner kasutab üldiselt üht ja sama *modus operandi*'t. Esmalt tugevdatakse VF-i ja sihtriigi vahel diplomaatilist ja sõjalist koostööd, sellele järgnevad sõjatehnika ekspordi kokkulepped ning lõpuks Wagneri palkamine. Palgasõdurid saavad riiki tihti sõjaliste nõunike või instruktorite katte all. Paralleelselt valmistatakse ette muu keskkond: korraldatakse infooperatsioone, millega diskrediteeritakse varasemaid julgeolekupartnereid ja ülistatakse VF-i võimekust tagada riigis stabiilsust, ning kaardistatakse võimalikke rahastamisallikaid, nt maavaramaardlaid.

Malisse jõudsid Wagneri palgasõdurid 2021. aasta lõpus. Wagneri tegevus Malis pole aga julgeolekuolukorda riigis parandanud. Vastupidi, kasvanud on terrorirünnakute hulk ja tsiviiliskute vastu suunatud vägivald, eriti Kesk-Malis, kus Wagner ja Mali relvajõud peamiselt operatsioone läbi on viinud. Wagneri palgasõdureid on korduvalt süüdistatud inimõiguste rikkumistes ja inimsusevastastes kuritegudes. Lisaks on wagnerlased üritanud võltsida tõendeid, justkui oleksid Prantsuse väed Malis sooritanud massimõrva. Prantsusmaa ja teiste lääneriikide üksused on Malist lahkunud. See on jätnud julgeolekuvaakumi, mida Wagner ei ole suutnud ja peaaegu kindlalt ei suuda ka tulevikus täita. Mali saatuse on tõenäoliselt sama nagu teistel Aafrika riikidel, kuhu Wagner on läinud julgeolekut tagama: lubatud stabiilsust ei saabu ja olukord ainult halveneb.

Väga tõenäoliselt soovib Kreml erasõjafirmade kasutamist oma geopoliitiliste ambitsioonide elluviimisel Aafrikas jätkata.

VF-i täiemahuline kallaletung Ukrainale on jätnud jälje ka Wagneri tegevusele. Sõda ei ole kulgenud Kremlile soovitud suunas. See on toonud kaasa olukorra, kus Wagnerilt on langenud varasem saladuste loor. Võitlejaid värvatakse avalikult kuulutuste kaudu ning sidet Wagneriga on viimaks kinnitanud ka Prigožin, kes käib isiklikult värbamas kinnipidamisasutustes. Väga tõenäoliselt soovib Kreml erasõjafirmade kasutamist oma geopoliitiliste ambitsioonide elluviimisel Aafrikas jätkata. Puudus isikkoosseisust

Ukrainas on aga ajendanud Wagnerit võitlejaid Liibüast, KAV-ist ja ka Süüriast hoopis ära tooma. Probleemide süvenedes võib Wagner tagasi tõmbuda ka Malist. Nii jätab Venemaa olukorra lahendamise teiste hallata ning võimendab sel moel ebastabiilsust kogu regioonis.

3. PEATÜKK:

VENEMAA SISEPOLIITIKA JA MAJANDUS

36

VENEMAA SISEPOLIITILINE OLUKORD

Putini juhitud režiim Venemaal liigub kiiresti avaliku diktatuuri poole. Sõjaseisukorras on loobunud viimastestki demokraatliku riigikorralduse riismetest, mistahes teisitimõtlemit kvalifitseeritakse kuriteona.

Kõige tõenäolisemalt jätkab lähiaastatel Venemaa võimuhobade juures praegune Putini juhitud režiim või selle veidi muudetud, kuid samavõrra ebademokraatlik ning jõumeetodeid esiplaanil hoidev edasiarendus.

Venemaa transformeerumine stabiilseks demokraatiaks on lähiaastatel vähe tõenäoline.

SISEPOLIITILINE OLUKORD JA REŽIIMI TULEVIK

Kui ka realiseeruks vähe tõenäoline stsenaarium, kus Venemaa režiim laguneb ning jõutakse demokraatlike valimiseni, siis on suur tõenäosus, et seegi demokratiseerumise katse jääb lühikeseks.

2022. aasta sündmused näitasid veenvalt autokraatlike ja ebademokraatlike režiimide suurt agressioonipotentsiaali ning nende halba mõju oma regiooni stabiilsusele ja üldisele julgeolekuolukorrale. Paraku on vähe tõenäoline, et Venemaa suundumused riigi toimimispõhimõtetes ja sisepoliitilises olukorras võiksid lähiaastatel kaasa tuua riigi transformeerumise stabiilseks demokraatiaks. Isegi kui peaks realiseeruma väikese tõenäosusega stsenaarium, kus Venemaa režiim laguneb ning selle tulemusena jõutakse demokraatlike valimiseni, on kahjuks suur tõenäosus, et seegi demokratiseerumise katse jääb lühiajaliseks, nagu eelmisedki sarnased

üritused Venemaal. Tuleb arvestada, et nõukogude nostalgiat ja neoimperialistlikke ambitsioone õhutatav ning nõukogude aja objektiivset käsitlemist ja ümberhindamist takistanud ametlik ideoloogia on jätnud tugeva jälje Vene ühiskonnale. Ühtlasi mõjutab ühiskonna ootusi ja hoiakuid tugevalt demokraatiakogemuse nappus ning 1990. aastate negatiivne kogemus.

Kõige tõenäolisemalt jätkab lähiaastatel Venemaa võimuhoobade juures praegune Vladimir Putini juhitud režiim või selle veidi muudetud, kuid samavõrra ebademokraatlik ning jõumeetodeid esiplaanil hoidev edasiarendus. Seejuures ei garanteeri putinistliku režiimi jätkumine sisepoliitilist stabiilsust – lähiaeg toob vältimatult kaasa siseepingete kasvu ja süveneva võimuvõitluse Venemaa võimueliidis. Võimuladviku siseheitleuse üks käivitajaid on Putini vananemine, mistõttu muutub üha aktuaalsemaks võimujärglase küsimus. Veel enam on aga olukorda võimuladvikus pingestanud selgelt ebaedukalt kulgev Ukraina sõda. Väljavaade saada kaotuse osaliseks ajendab ka võimuladvikut otsima endi keskelt patuoinaid, kellele näpuga näidates saaks ise puhtalt pääseda. Juhul, kui sõjaline lüüasaamine Ukrainas osutub vältimatuks, on võimalik ka kiire võimuvahetus Venemaal, kuid sellise stsenaariumi realiseerumise tõenäosus on praegu väike.

VENEMAA UUE RIIGIIDEOLOGIA LOOMISE KATSED

Putini juhitud režiim Venemaal liigub kiiresti avaliku diktatuuri poole. Sõjaseisukorras on loobutud viimastestki demokraatliku riigikorralduse riisimetest, mistahes teisisõnal on kvalifitseeritav kuriteona. Samas on Kreml mõistnud, et Ukraina sõja õigustamiseks välja käidud valed seisavad nõrkadel jalgadel ning üha radikaalsemate meetodite kasutuselevõtmist on venemaalastele väga raske selgitada. Kuigi seadustega on üritatud Venemaal tekitada olukorda, kus „tõest“ infot väljastatakse ainult ühest riiklikust allikast, ei ole täieliku infoblokaadi kehtestamine oma elanikkonnale tänapäeval siiski võimalik. Selleks, et õigustada sõda ja diktatuuri süvenemist, käivitab Kreml propagandistlikke projekte, mille eeskujud on ilmselt võetud Nõukogude Liidult. Alates 2022. aasta septembrist on Vene koolide kõikides õppeastmetes käivitatud kohustuslik patriootliku kasvatusprogrammi „Vestlused olulisest“, mille eesmärk on juhendi järgi „kujundada õpilastes arusaamad Vene ajaloost, traditsioonilistest isamaalistest väärtustest ning oma kohustest ühtse ja paljurahvuselise riigi kodanikuna“. See on aga alles algus. Kremlist on teada antud, et 2023. aastal pannakse ka ülikoolides käima uus ideoloogiline erikursus „Venemaa riikluse alused“, mille väljatöötamist kureerib Presidendi Administratsiooni sisepoliitika blokk. Vene meedia andmetel koostavad kursuse materjale Putinile äärmiselt lojaalsed, tuntud Lääne-vastased ja rahvuskonservatiivsed teadlased ning õppejõud. Kursuse peamine eesmärk olevat selgitada Venemaa erilist arenguteed ja ajaloolist missiooni uue „multipolaarse maailmakorra“ kehtestamisel.

Sanktsioonide tõttu üha keerukamaks muutuv majandusolukord ning elanikkonna hulgas väga palju negatiivset vastukaja leidnud mobilisatsioon teeb olukorra keeruliseks ka n-ö kodurindel. Riigi sisemised majanduslikud ressursid kahanevad ning teravneb eri huvigruppide võitlus riigieelarvega ümberjaotatava raha pärast. Selles võitluses on edukamaks osutunud need, kes on suutnud Kremlile end tõestada tõhusate ja lojaalsete mänedžeridena, kes suudavad paremini mõista juhi kavatsusi.

RADIKAALIDE ESILETÕUS

Ilmselt ei ole Venemaa eliidi liikmetele vähemalt mõttes võõras ka arutluskäik, et üks pääsetee üha väljapääsmatuna näivast olukorrast oleks süsteemi n-ö kaubamärgi uuendamine, kus mõningate muutuste toel püütaks nii riigisiselt kui ka väljapoole serverida süsteemi liberaliseerimist. See võiks edukalt toimida aga vaid Putini väljavahetamise hinnaga, ka siis, kui ülejäänud muudatused oleksid pigem väheolulised. Selliste stsenaariumite ohtu arvestades on Lääne vaatenurgast väga oluline suuta selgelt eristada süsteemi tegelikku liberaliseerimist näilisest.

Venemaa võimuladvikus on selgelt näha varasemaga võrreldes veelgi kõresemale seltskonna esiplaanile kerkimist. Samuti on varem mõõdukama mulje jätnud figuurid võimuladvikus hakanud silma paistma senisest äärmuslikumate väljautlemistega. Sellist käitumist võib pidada paanika ilminguks – on aru saadud, et sõja alustamisega Ukrainas tehti tohutu viga, mida enam parandada ei ole võimalik ning ainus võimalus on edasi rabeleda, kasutades aina radikaalsemaid meetodeid. Samas on võimalik, et radikaalide „eeslavale lubamine“ on osa Putini taktikast näitamaks, et tema kadumine tooks riigitüüri juurde veelgi äärmuslikuma seltskonna.

Radikaalide leeris annab tooni
Tšetšeenia liider Ramzan Kadõrov.

Allikas: Chingis Kondarov / Reuters

Ei saa välistada, et režiimi imagomuutuse stsenaariumi hirmust tuleb otsida põhjusi, miks Putin üha enam usaldab Jevgeni Prigožini ja Ramzan Kadõrovi suguseid radikaale – nende inimeste maine ei võimaldaks (erinevalt mitmest teisest Venemaa võimuladviku liikmest) neil mingiski liberaalsemana esinevas režiimis juhirollis olla. Samuti võib sedalaadi kaalutus motiveerida Putinit korraldama asju nii, et senini pigem mõõduka imagoga võimufiguurid oma maine radikaalsete väljaütlemistega täielikult rikuks.

Kuid ka juhul, kui radikaalide domineerimine võimuladvikus on osa Putini teadlikust kalkulatatsioonist, on sellel siiski mõju režiimi olevikule ja tulevikule. Süües kasvab isu ja ühel hetkel võib Putinil endal tekkida raskusi mõjuvõimu kasvamisest üha enam julgustust saanud inimeste taltsutamisel. Iseäranis juhul, kui nood on saanud Putini enda heakskiidul voli oma vastastega arved õiendada. Eriti ohtlikud on sellises kontekstis Prigožin ja Kadõrov, sest mõlemal on sisuliselt oma eraarmee, millest ühtlasi tuleneb nii nende kasulikkus Kremlile kui ka oluline osa nende mõjukusest.

VENEMAA PRESIDENDI SUHTED OLULISTE VÕIMUINSTANTSIDEGA

Poliitiliste otsuste langetamine on praegusel Venemaal varasemast enamgi koondunud ühe inimese kätte ning on seetõttu veel raskemini ennustatav ja määratatum. Vananeva autokraadi n-õ parimast äranägemisest tulenevad otsused, mille langetamisel ka eksperthinnangut arvestatakse presidendi suva ja eelarvamuste alusel, on ühtlasi altd valearvestuseks.

Venemaa võimuladvikus on selgelt näha varasemaga võrreldes veelgi kõresemale seltskonna esiplaanile kerkimist.

Putini poliitika elluviimisel ja riigi haldamisel on peamiseks keskuseks endiselt Venemaa Presidendi Administratsioon (PA), mille kureeriv roll on tegelikkuses veel laiem, kui seaduslikud raamid ette näevad. PA tippjuhtkond on juba aastaid muutumatuna püsinud. PA juht Anton Vaino on ilmselt ennast Putinile tõestanud läbinisti lojaalse ning samas väga tõhusa administraatorina. Kuid tõenäoliselt hindab Putin väga ka Vaino vähest sarmi ning oskust jääda piisavalt tagaplaanile, mistõttu ei ole Kremlis peremehel põhjust

karta, et Vaino võiks soodsatel asjaoludel püüda ise tema toolile istuda. Samuti on presidendi soosingu säilitanud PA esimene asejuht, sisepoliitika eest vastutav Sergei Kirijenko, kellele 2022. aastal usaldati ka tsiviilhaldus Ukraina okupeeritud aladel. Tähelepanuväärselt ei ole ka Kirijenko, kes sai 1990. aastatel Venemaal tuntuks liberaalsete ringkondade esindajana, lasknud end sugugi häirida režiimi üha rüüdamast poliitikast ega näinud takistusi sellega ihust ja hingest kaasaminekuks.

Venemaa Julgeolekunõukogu (JN) sisuline tähtsus on aga varasemaga võrreldes vähenenud. Ehkki JN-i liikmete hulgas on endiselt inimesi, kelle seisukohavõttudel on Putini silmis kaalu, tuleneb kaalukus ja positsioon võimuhierarhias eeskätt isiklikest suhetest Putiniga (ja nende hetkeseisust), mitte niivõrd JN-i liikme staatusest. JN-i rolli devalveerumise kõige ilmekamaks manifestatsiooniks oli Ukraina ründamise eel toimunud avalik JN-i istung, kus Putin – ilmselt üsna sihiteadlikult – demonstreeris, et JN ei ole enam kuigi tõsiseltvõetav arutelu- ja otsustuskoht. Pigem on JN kujunenud institutsiooniks, kus ainult vormistatakse varem kitsamas ringis langetatud olulisi otsuseid, veeretades sel moel vastutuse toimuva eest kogu poliitilisele juhtkonnale.

VENEMAA MAJANDUSLIK OLUKORD

Naftaekspordi säilimine ja nafta kõrge hind on 2022. aastal aidanud Venemaal sanktsioonide survele vastu seista, kuid naftatulude prognoositava languse tingimustes hakkavad 2023. aastal Venemaa naftaekspordile kehtestatud sanktsioonid mõjuma.

Paljude rahvusvaheliste ettevõtete enesesanktsioonid, näiteks Venemaalt lahkumine, mõjutasid riigi majandust kiiremini kui riiklike regulatsioonidega määratud sanktsioonimeetmed.

Venemaa mõjutustegevuse tööriistakasti on ilmunud uus vahend, millega levitatakse rahu-iga-hinna-eest lähenemist – toidujulgeolek.

Lääne meediasse jõuavad aeg-ajalt Venemaa majanduse seisundi käsitlused, mis räägivad mõneprotsendilisest majanduslangusest ning pigem tagasihoidlikest inflatsiooninäitajatest. Need käsitlused on tavaliselt kriitikavabad refereeringud Venemaa Keskpanga või Rahandusministeeriumi hinnangutest. Samas on nende hinnangute alusmaterjalid salastatud ning see asjaolu teeb need prognoosid sisuliselt propagandaks. Majandushinnangute andmist komplitseerib asjaolu, et sanktsioonide tõttu pidurdus 2022. aasta II kvartalis import, samas kui ekspordimahud mõnda aega veel säilisid, ning nende kahe asjaolu koostoime on toonud kaasa rubla kursi tugevnemise. Kunstlike piirangute ja meetmete kombinatsioonis toimus vastuoluline protsess – majanduslanguse tingimuses valuuta väärtus tugevnes. Seega tuleb Vene majanduse makronäitajaid kasutades olla ettevaatlik.

SANKTSIOONID

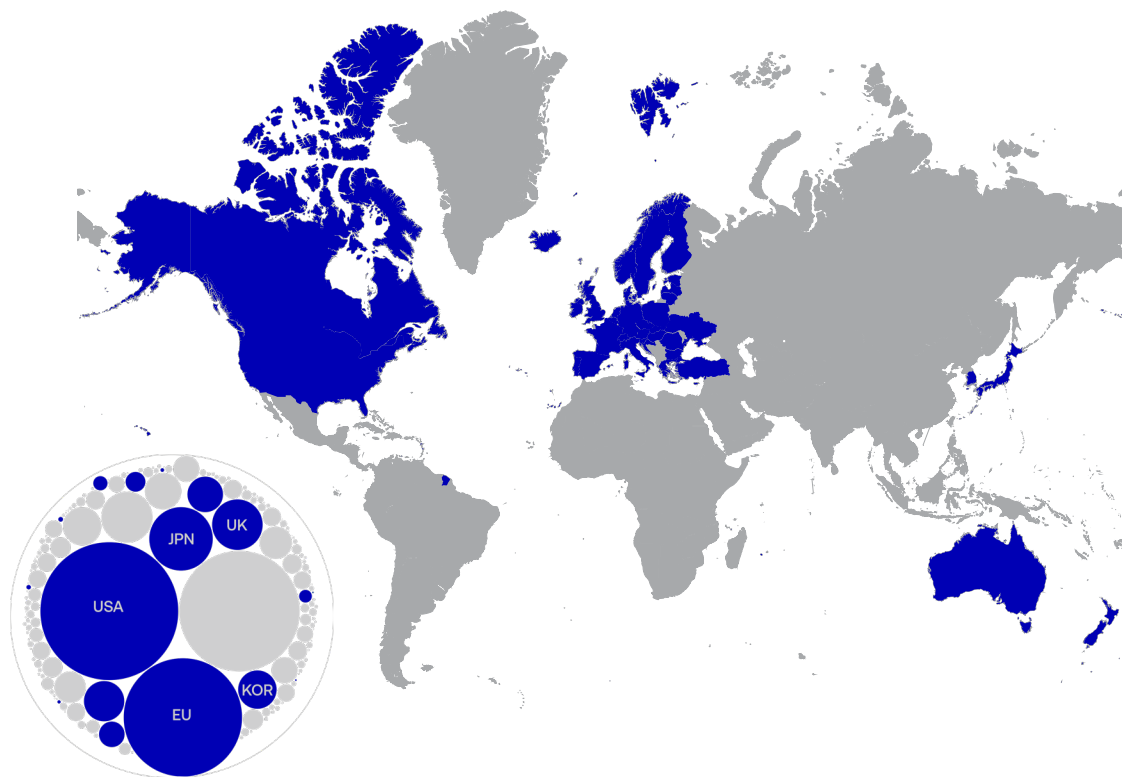
Kineetilise sõja alustamine 24.02.2022 Ukrainas on toonud kaasa olulise pöörde Venemaa suhtes kehtestatud sanktsioonides. Kui enne 24. veebruari oli Venemaa sanktsioneerimise põhimõtteks „*konkreetsed isikud konkreetsete tegude eest*“, siis aktiivse suuremahulise sõja algus on sundinud rakendama lausalisi, majanduskeskkonda

tervikuna mõjutavaid sanktsioone. Finantssanktsioonid, suuremate pankade makseteenuste osutamise keeld ehk „SWIFT-ist väljalülitamine“, rakenduv naftatoodete ostu piirang ja välisreservide külmutamine on väga tugeva mõjuga vahendite komplekt.

Ehkki Venemaa retoorikas käsitletakse jõuliselt „uute turgude“ temaatikat, ei ole usutavaid lahendusi Venemaa väliskaubanduse jätkumiseks endisel kujul.

Teise olulise muutujana on hakanud mõjuma rahvusvahelise ettevõtluse nn enesesanktsioonid, mis väljenduvad selles, et ilma otsese õigusliku regulatsioonita on hakatud hoiduma Venemaaga seotud äritegevusest. Avalikku arvamust on kujundanud pigem Ukraina tõlgendus sündmuste arengust, mida on toetanud Lääne luureteenistuste avalikustatud info Venemaa rünnakuplaanidest. Rünnaku alguse hetkeks oli välja kujunenud Lääne tarbija hinnang sellest, kes on ohver, kes on agressor, et toimuv on sõda, mitte „operatsioon“ ja arusaam, et käimas ei ole fašismitõrje, vaid ukrainlased võitlevad oma vabaduse

eest. Lääne tarbija sentimendi mõju ja mõistmine Venemaa ärikeskkonna allakäigust on suunanud ettevõtjaid lahkuma ning selle tagajärjed on jõudnud Venemaa majandusse kiiremini, kui suutsid riiklike regulatsioonidega määratud sanktsioonimeetmed.

Venemaale kehtestatud sanktsioonidega on ühinenud üle 60% maailma majandusest

Venemaa suhtes sanktsioone rakendanud riigid (EL-i riigid, USA, UK, Kanada, Austraalia, Norra jt) moodustavad üle poole Venemaa senistest eksporditurgudest ja u 60% maailma majandusest, nafta tarbimisest ning globaalsest kaitsekulutuste eelarvest. Väljaspool nn sanktsioneerivat maailma on kaks suurimat majandust Hiina (18%

globaalsest SKT-st) ja India (3,3%) ning ülejäänud u 20% jaguneb suure hulga suhteliselt väikese mahuga majanduste vahel. Ehkki Venemaa retoorikas käsitletakse jõuliselt „uute turgude“ teematikat, ei ole usutavaid lahendusi Venemaa väliskaubanduse jätkumiseks endisel kujul. Rahvusvahelise isolatsiooni mõju järjest süveneb ning ka väljapääsuna esitletavates suhetes Hiina ja Indiaga kasutatakse tegelikes kommertssuhetes Venemaa ettevõtjaid küüniliselt ära.

Sanktsioonide ulatus on varasemaga võrreldes muutunud ning senisest, sisuliselt sala-kaubandusel põhinevast sanktsioonide vältimise *modus operandi*'st enam ei piisa, kuna varjamist vajavate kaupade nomenklatuur ja kogused on kasvanud. Tööstusriiki ei ole võimalik hoida käigus *ad hoc* hangete ja improviseeritud lahendustega.

TOIDUJULGEOLEKU TEEMA OSANA SANKTSIOONIDE-VASTASEST KAMPAANIAST

Sõda sulges Ukrainast välja viivad mereteed. Enne sõda oli Ukraina oluline teravilja eksportija, varustades maisi ja nisuga peamiselt Vahemere ja Lähis-Ida riike. Meritsi on võimalik odavalt ja kiiresti välja vedada suuri viljakoguseid (kuni 100 000 tonni ühes laevas, võrreldes 60 tonniga ühes vagunis). Ukraina sadamates – Odessas, Tšornomorskis, Mõkolajivis – oli välja ehitatud kaasaegne taristu vilja vastuvõtuks raudteelt ning kiireks ümberlaadimiseks laevadele.

Mõne kuu jooksul pärast sõja algust ning sanktsioonide kehtestamist hakkasid maailma meedias levima ärevad arvamused, et kuna mereteed kadumise tõttu seisab vili Ukraina ladudes, jäävad Aafrika ja Aasia riigid peatselt nälga. Korduvalt tõmmati paralleele Araabia kevade rahutustega, mis said justkui samuti alguse kõrgetest viljahindadest. Tõsi on, et teravilja, nagu ka mitmete muude toorainete hinnad tõusid järsult pärast Venemaa sissetungi Ukrainasse, kuid siiski ei jäänud vilja maailmaturu hinnad püsima päris sõja alguse väga kõrgele tasemele.

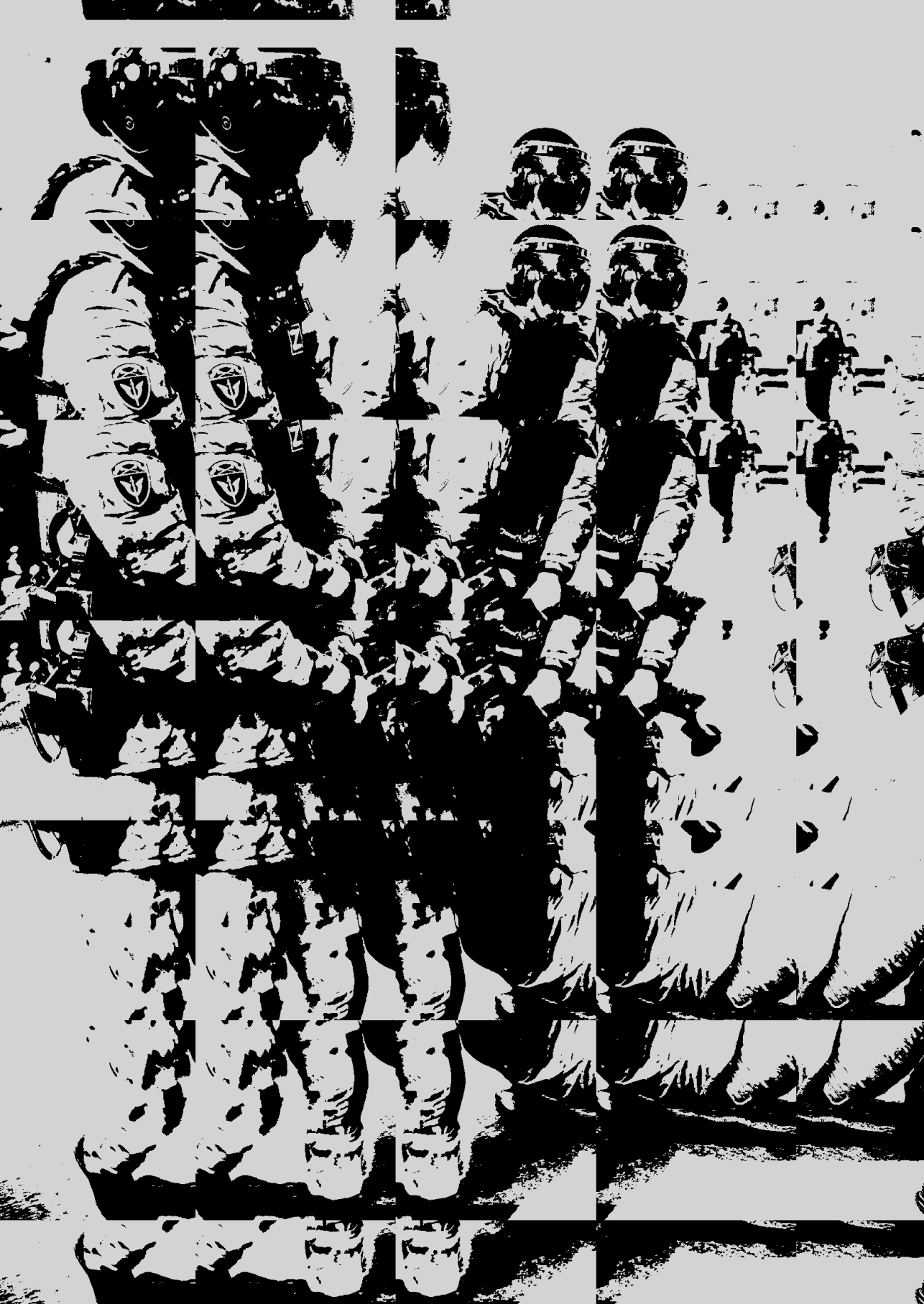
Venemaa püüdis ärevust toidujulgeoleku pärast enda huvides ära kasutada ja levitada toidupuuduse riski liialdatud mustades toonides.

Tähelepanu väärib aga Venemaa püüe ärevust toidujulgeoleku pärast enda huvides ära kasutada ning selle teema paremaks ekspluateerimiseks maksimaalselt levitada toidupuuduse riski liialdatud mustades toonides käsitlust. Ühelt poolt tahtis ta seda teemat kasutada rahvusvahelise kogukonna mõjutamiseks. Tõenäoliselt loodeti, et hirm pikaajalise sõja sotsiaal-majanduslike globaalsete mõjude pärast võiks kallutada Läänt tugevamalt toetama Ukraina konfliktis rahu-iga-hinna-eest-lähenedmist, mis seaks prioriteediks pigem konflikti lõpetamise kiiruse kui Ukraina seisukohalt õiglase ja jätkusuutliku rahu saavutamise.

Teise olulise teemana püüti toidujulgeolekuga seotud hirme rakendada sanktsioonipoliitika kritiseerimiseks ja õonestamiseks. Näiteks tulnuks Venemaa levitatud narratiivi kohaselt tarnimata jääva vilja kompenseerimiseks kaotada EL-i sanktsioonid Venemaa toidukaupadele ning väetistele, mis väidetavalt võimaldanuks päästa sadade miljonite inimeste elu vaestes riikides. Selle narratiivi võimendamiseks töötasid nii Vene diplomaadid, Lääne inimestele suunatud propagandakanalid kui ka mitu Euroopa Liidu koridorides häid sidemeid omavat praegust ja endist poliitikut. Seejuures ei lastud end segada asjaolust, et Euroopa Liit ei sanktsioneerigi Venemaa teravilja ega väetisi. Ka nende väljaveoks kolmandatesse riikidesse on Venemaal endal piisavalt ressursse ja taristut ka ilma EL-i sadamaid kasutamata. Küll aga on isiklike sanktsioonide all mitu

väetisetootmisega tegelevat, Kremli võimuringkondadega tihedalt seotud oligarhi, kelle äritegevuse kasumlikkus ning isiklik suurejooneline elu sanktsioonide tõttu oluliselt kannatab. Seda kinnitavad nii mõneski Lääne meediakanalis nendega tehtud dramaatilised intervjuud.

Toidujulgeoleku teema küünilisel ärakasutamisel ei piirdunud Kreml ülaltoodud tegevustega. Paljudele maailma vaesematele riikidele üliolulist valdkonda sellisel moel enda huide teenistusse rakendades ning sellega seotud hirne maksimaalselt õhutades püüdis Venemaa end seejuures veel esitleda vaesemate ning globaalse toidupuuduse tekkimise korral sellest kõige enam ohustatud riikide huide eest seisjana.

4. PEATÜKK:

VENEMAA ERITEENISTUSED

46

„KATETE“ KASUTAMINE VENEMAA LUURETEENISTUSTES

Venemaa luureteenistused kasutavad oma tegevuses laialdaselt „katteid“, et varjata luureinfot koguvate operatiivtöötajate seoseid nende tegeliku tööandja – luureteenistusega.

Oma riigi territooriumil saavad Venemaa luureteenistused kasutada „katteks“ peaaegu iga asutust, ettevõtet või organisatsiooni.

Kontaktides Venemaa föderaal- ja regionaalsete võimuorganite, teadusasutuste ja strateegiliste ettevõtetega, tuleb arvestada, et nende välissuhtlus, eriti lääneriikidega, toimub suures osas luureteenistuste kontrolli all.

„KATTE“ TÄHENDUS LUURETERMINOLOOGIAS

Kõige üldistavamalt tähistab „kate“ (vn *прикрытие*, ingl *cover*) maskeeringut, mida kasutatakse, et varjata isiku või organisatsiooni tegelikku identiteeti ning seotust luureasutuse ja -tegevusega.

Välisriikides on Venemaa luureteenistuste ohvitseride kõige tavalisemaks „katteks“ diplomaadi ametikoht Venemaa ametlikus esinduses: saatkonnas, konsulaadis või kaubandusesinduses. Diplomaadi „kate“ all tegutsevaid luurajaid kaitseb Viini konventsioon, luuramiselt tabamise korral kuulutatakse nad asukohariigis ebasoovitavaks isikuks (*persona non grata*) ja saadetakse tagasi kodumaale.

Lisaks „diplomaatidele“ luuravad välismaal ka „illegaalid“, kes võivad esineda Venemaa või ka mõne teise riigi kodanikuna ning kellele on loodud uus identiteet ja tegevusala, st „kate“, näiteks äri, teaduse, ajakirjanduse, kunstide vms valdkonnas. „Illegaale“ konventsioonid ei kaitse ning paljastamise korral saab nad asukohariigis arreteerida ja kohtu alla anda.

Lisaks välismaal luuravatele „diplomaatidele“ ja „illegaalidele“, kelle tegevusest on rahvusvahelises meedias olnud juttu üpris sageli, kasutavad kõik kolm Vene luureteenistust – sisejulgeolekuteenistus FSB, välisluureteenistus SVR ning sõjaväeluure GRU – „katteid“ ka Venemaa territooriumilt lähtuvas luuretegevuses. Just nendest ohvitseridest räägib see peatükk.

VENE LUURETEENISTUSTE „KATTED“ VENEMAA TERRITOORIUMIL

Nii FSB, SVR kui GRU kasutavad regulaarselt „katteid“ oma Venemaa territooriumilt lähtuvas luuretegevuses.

Kuna Venemaal on luureteenistustel praeguse režiimi ühe peamise tugisambana võimude suur toetus ja märkimisväärne tegutsemisvabadus, saavad FSB, SVR ja GRU vajadusel „katteks“ kasutada peaaegu iga riigiasutust, ettevõtet või organisatsiooni. Üldistatult on „katteid“ võimalik üles ehitada kahte moodi.

1. Organisatsioon tervikuna ei tegele luurega, vaid sellega, milleks loodi (riigivalitsemise, teaduse, äri, ajakirjanduse vm taolisega), kuid selle koosseisus on loodud üks või mõned ametikohad, mida mehitavad luureteenistuste ohvitserid. Sellises positsioonis on enamik luureteenistuste „katte all“ töötavatest ohvitseridest, kes peavad enda paljastamise vältimiseks vähemalt osaliselt täitma ülesandeid, mis oleksid nende „katteks“ kasutatavale ametikohale tavapäraselt ette nähtud.
2. Organisatsioon tervikuna ongi asutatud luureteenistusele „katte“ võimaldamiseks. Põhikirjas ette nähtud tegevust ei toimu või tegeldakse sellega minimaalselt, et mitte kahtlust äratada. Kuna selline organisatsioon on suures osas fiktiivne, siis saavad seal töötavad ohvitserid keskenduda üksnes luuretegevusele.

Vene luureteenistuste tegevusvaldkond on lai – nad ei tegele üksnes luureinfo kogumisega, vaid ka vastuluurega ning võitlusega majanduskuritegude, terrorismi ja ekstremismi, demokraatliku riigisisese opositsiooni, narkokaubandusega jmt. Seetõttu on ka luureteenistustes „katteks“ kasutatavad organisatsioonid ja ametikohad mitmepalgelised. Siinses analüüsis kirjeldatavaid „katteid“ ühendab üks nimetaja – nende abil on võimalik luua kontakte välismaalastega.

Venemaa luureteenistuste ohvitserid töötavad „katte all“ nii Moskvas kui ka oblastites, nende arv sõltub regiooni asukohast ja seda külastavate välismaalaste arvust. Näiteks FSB-s võib igal ajahetkel „katte all“ töötada kuni pool luureüksuste ohvitseridest, kes suure osa oma tööajast veedavad väljaspool FSB-d ning käivad seal vaid episoodiliselt ettekandeid esitamas ja ülemustelt juhtnõore saamas. „Kate“ võib olla püsiv või ka ajutine, kui luureohvitseril võimaldatakse teenistusliku vajaduse korral esineda lühiajaliselt mõne organisatsiooni töötajana, näiteks saadetakse ohvitser mõne mõttekoja või teadusasutuse töötajana rahvusvahelisele konverentsile.

Eeskirja järgi peaks luureteenistuste ohvitseride identiteet olema salajane, kuid paljudel juhtudel suudavad „katteks“ kasutatava asutuse teised töötajad nad tuvastada: isik on tulnud ei-tea-kust, tema haridus ja varasem töökogemus on teadmata ning töökorraldus on teistsugune kui teistel töökaaslastel. Tihti tuvastatakse luureohvitser ka juhul, kui samas organisatsioonis kasutatakse üht ametikohta pidevalt luuretegevuse „katteks“ ja seda täitvad ohvitserid roteeruvad regulaarselt.

„KATETE“ KASUTAMISE NÄITEID

Järgnevalt kirjeldatud „katte“ all tegutsevate ohvitseride tegevus keskendub välismaalaste värbamisele.

FSB-s on levinud „katteks“ esinemine Föderalse Migratsiooniteenistuse (FMS) ametnikuna. See annab seadusliku võimaluse ja usutava ettekäände suhtlemiseks riiki saabuvate ja seal viibivate välismaalastega ning küsitlemiseks nende endi, nende perekonna ja Venemaal viibimise eesmärgi kohta.

TTeiseks töötatakse riigiasutustes, mis koordineerivad koostööd välismaal elavate nn Vene kaasmaalastega. Vene kaasmaalased on FSB peamise luureüksuse – 5. teenistuse operatiivinfo osakonna (DOI) – süvendatud tähelepanu all. Seda iseloomustab muu hulgas fakt, et Venemaa välismaal elavate kaasmaalaste küsimustega tegeleva valitsuskomisjoni – riigiasutustes selle teemaga tegelemist koordineeriva instantsi – koosseisus on alati kuulunud DOI kõrge ohvitser, viimati DOI ülema asetäitja kindral

Dmitri Miljutin. Võib ju küsida, mis on FSB-l tegemist nn Vene kaasmaalastega ja miks peab seda valdkonda FSB-s kureerima just luureüksus? Vastus on ilmne – FSB-l on välismaal elavaid nn kaasmaalasi vaja, et värvata sealsete nn Vene maailma ideoloogia toetajate hulgast endale kaastöölisi, kes hangiks oma asukohariigist luureinfot ning levitaks Venemaad ülistavat ja oma praegust kodumaad ja teisi lääneriike diskrediteerivat propagandat.¹ Sisuliselt koordineerib DOI nn viienda kolonni säilitamist ja uuendamist välismaal, eriti Venemaaga piirnevates riikides, kus elab suur venekeelne kogukond.

SRÜ riikide asjade, välismaal elavate kaasmaalaste ja rahvusvahelise humanitaarkoostöö föderaalagentuuri (*Rossotrudnitšestvo*) ning selle esindusi välismaal – Vene teadus- ja kultuurikeskusi – kasutavad FSB ja SVR regulaarselt oma ohvitseridele „katte“ loomiseks. FSB ohvitserid „töötavad“ Moskva Linnavalitsuse struktuuri kuuluvas Moskva Kaasmaalaste Majas (*Moskovskii Dom Sootetšestvennikov*). Venemaa olulisimas sise- ja välispoliitikat kujundavas asutuses – Presidendi Administratsioonis – on poliitika väljatöötamine Balti riikide suunal kaua aega toimunud administratsiooni „katet“ kasutavate SVR-i ja FSB ohvitseride juhtimise all.

Venemaa välispoliitika, sh nn kaasmaalaspoliitika kujundamises ja elluviimises Balti riikide suunal on oluline luureteenistuste roll

Venemaa keskvoimu ja regioonide võimuorganite rahvusvahelise koostöö osakondi kasutavad „kattena“ kõigi kolme luureteenistuse ohvitserid. Kuid luureteenistusi informeerivad võimuorganite väliskontaktidest ja rahvusvahelistest koostööprojektidest ka seal töötavad luureteenistuste usaldusisikud. Väidame, et Venemaa föderaal- ja regionaalasutuste rahvusvaheline koostöö toimub suures osas luureteenistuste kontrolli all.

Väga levinud on luureohvitseride tegutsemine ka ülikooli või teadusasutuse töötaja „katte“ all, enamasti asutuse juhtkonnas või rahvusvaheliste suhetega tegelevas üksuses. Selline ametikoht võimaldab luurajal olla kursis ülikooli või teadusasutuse rahvusvaheliste sidemetega, sh olla informeeritud välismaalt saabuvatest üliõpilastest ja delegatsioonidest. Ühtlasi värbavad nad välismaale sõitvaid teadlasi täitma seal luureülesandeid – osalema konverentsidel ja uurimisprojektides, et luua sidemeid välismaa teadlastega ja koguda teaduslik-tehnilist informatsiooni, sh varastada teadussaavutusi. Väidame, et Venemaa luureteenistuste ohvitserid töötavad „katte all“ Venemaa Teaduste Akadeemias ja suuremates ülikoolides nii Moskvast kui ka mujal Venemaa regioonides.

Leia fotolt Vene luurajad!
16.-19.11.2022 toimus Leningradi oblastis Roštšinos Balti riikides elavate nn vene kaasmaalaste 10. foorum. Foorumi osalejate nimekirjas oli mitu Venemaa luureteenistusega seotud isikut, kuid kõik nad esindasid mõnd teist asutust või organisatsiooni.

Allikas: Vyborg TV (kuvatõmmis)

¹ Tuleb rõhutada, et FSB värbab ka inimesi, kellel puudub juurdepääs salajasele informatsioonile. Selliseid isikuid kasutatakse peamiselt mõjutustegevuses välisriikide ja sealse elanikkonna vastu.

FSB 5. teenistuse DOI rinnamärk. FSB sümbolikas tavapärase kilbi ja mõõga peal esiplaanil olev maakera viitab luureüksusele, mis kogub infot välisriikide kohta.

Allikas: forum.faleristika.info

Riiklike ja mitteriiklike mõttekodade ja „institiutide“ „töötajadena“ saavad luureohvitserid osaleda konverentsidel ja seminaridel, mida külastavad välismaalased. Lisaks välismaiste osalejate profileerimisele on oluline ka võimalus levitada mõttekodade väljaannete kaudu ja isiklikes vestlustes väliskülastistega Venemaa poliitilistele huvidele vastavaid seisukohti ehk tegeleda mõjutustegevusega². Mõned näited:

VVenemaa nn lähivälismaa (kuhu arvestatakse ka Balti riigid) uurimisega ja Venemaa agressiivset välispoliitikat õigustavate seisukohtade levitamise tegeleb 1996. aastal asutatud Diasporaa ja Integratsiooni Instituut (SRÜ instituut)³, mille juht on Venemaa Riigiduumaa liige Konstantin Zatulin. SRÜ instituut on olnud pikka aega tihedates sidemetes FSB ja eriti DOI-ga, mille ohvitserid on regulaarselt töötanud Zatulini abi või nõuniku ametikohal. Nende hulgas on Valeri Soloha, keda väljaanne *Dossier Center* nimetas 2022. aasta oktoobris DOI Moldovaga tegeleva allüksuse juhiks.⁴ Pärast Solohat oli Zatulini abi DOI ohvitser Maksim Sapunov, kes varem on „töötanud“ ka Moskva Linnavalitsuses ja Moskva Kaasmaalaste Majas. Zatulini abina on töötanud ka DOI ohvitser Maksim Lobanov, kelle tööülesannete hulka kuulus Vene Õiguse Kiriku huvide kaitsmine Ukrainas.

2012. aastal asutatud Euraasia Koostöö Arendamise Fond⁵ deklareerib oma tegevuse eesmärgina „Venemaa presidendi Vladimir Putini sõnastatud Euraasia Liidu idee levitamist postsovetlikus ruumis“. Lisaks SRÜ liikmesriikide elanikele on selle organisatsiooni tegevusse üritatud tõmmata aktiviste ka Balti riikidest. Fondi asepresidendi koht on olnud regulaarselt mehitatud FSB DOI ohvitseriga.

Venemaa Strateegiliste Uuringute Instituut (RISI)⁶ töötas kuni 2009. aastani SVR-i alluvuses, kandes mh ka sõjaväeosa numbrit 61360. Kuigi seitsaadik kontrollib instituudi tööd ametlikult Presidendi Administratsioon, on RISI-t alati juhtinud endised kõrged SVR-i ohvitserid, praegu endine SVR-i direktor Mihhail Fradkov. RISI töötajate hulgas, sh direktori meeskonnas tegutsevad SVR-i ohvitserid, kes osalevad ka instituudi välissuhtluses ja rahvusvahelistes koostööprojektides. Ühe näitena SVR-i ohvitseride osalusel toimunud koostööst võib tuua 2021. aasta aprillis Moskvast toimunud konverentsi Euraasia Majandusliidu ning Hiina Vöö ja Tee Initsiatiivi vahelistest suhetest.

GRU poolt luure- ja mõjutustegevuseks asutatud organisatsioone, sh Vene Välismaa Instituut ja infoagentuur Inforos, kirjeldasime Välisluureameti 2021. aasta avalikus ohuhinnangus.

FSB ja SVR kasutavad „kattena“ ka Venemaa töösturite ja ettevõtjate organisatsioone ning tööstus- ja finantsettevõtete välissuhtlusega seotud struktuuriüksusi. See võimaldab suhelda ettevõtjate ja äriimeestega välismaalt ning levitada sõnumit Venemaaga heade suhete olulisusest ning „äri ja poliitika lahutamise“ vajalikkusest.

2 Mõjutustegevus ehk teiste riikide võtmeisikute ja ühiskondade tavaliikmete mõjutamine Nõukogude Liidu huvides, oli Nõukogude terminoloogia kohaselt salajase info hankimisega võrdsel kohal juba Nõukogude Liidu luureasutuste tegevuses. Venemaa luureteenistused järgivad samu põhimõtteid.

3 <https://i-sng.ru>

4 <https://fsb.dossier.center/mld/>

5 <https://fondres.ru>

6 <https://riss.ru>

VENEMAA ERITEENISTUSTE TOETUS PRESIDENT PUTINILE

Ukraina sõja ajal on Venemaa eriteenistustes kaalutud ja konstrueeritud sõnumeid, mis aitaksid kodanikele selgitada Venemaa tegevust ning näitaksid presidenti soodsas valguses.

Sõnumid õigustavad Putini tegevust Ukrainas ning loovad temast kujundi kui ettenägelikust ja kavalast juhust, samas on need ebaobjektiivsed, kontekstist välja rebitud ning sageli juba avalikkuses häbistatud.

Venemaa eriteenistustes levib arusaam, et järjekindla valetamise ja vandenõuteooriate toetamisega, andes neile kohati eriteenistustele vihjates juurde salapära, on võimalik jätkuvalt kõnetada teatavat osa ühiskonnast.

Sõda Ukrainas on pannud ka Venemaa eriteenistused uude olukorda. Lahendamist vajavate probleemide hulgas on ka mure Venemaa kodanike meelsuse pärast. Ühtlasi tahetakse vältida enda lojaalsust riigi juhtkonnale ja president Putinile. Pingeline oli periood sõja alguses, kui sai selgeks, et väiksõda ei õnnestu, ning pinged tõusid ka osalise mobilisatsiooni väljakuulutamise ajal septembris, vaid mõni nädal enne presidendi 70. sünnipäeva.

Materjali koostaja kavatses auditooriumi veenda Venemaa jätkuvalt suurtes sõjalistes ja majanduslikes võimetes ning heades kavatsustes nii oma rahva kui ka ukrainlaste suhtes.

2022. aasta septembris koguti Venemaa eriteenistuses jätkuvalt ideid materjali värskendamiseks, millega tahetakse meenutada president Putini teeneid Venemaa ees. Materjal sisaldab osaliselt varem koostatud Putinit ülistavaid jutupunkte, mida kasutati näiteks juba 2018. aasta presidendivalimiste kampaanias ning on muutunud meedias naerualuseks, korrates senist, otsestel valedel ja küsitavatel faktidel põhinevalt narratiivi. Materjali koostaja kavatses auditooriumi veenda Venemaa jätkuvalt suurtes sõjalistes ja majanduslikes võimetes ning heades kavatsustes nii oma rahva kui ka ukrainlaste suhtes.

Millistest naeruväärsetest ja ebaoriginaalsetest väidetest mõttetööd alustati? Vaatleme mõnda ehedamat näidet:

1. Putin on tõstnud enda valitsemisajal Venemaa SKT-d 12 korda
2. Putin on suurendanud Venemaa kullavarusid 48 korda

FSB direktor Aleksandr Bortnikov, president Vladimir Putin, SVR-i direktor Sergei Narõškin – suhe presidendiga on Venemaa eriteenistustele määrava tähtsusega.

Allikas: Alexei Druzhinin / AP

2022. aastal proovitakse sihtrühma jätkuvalt mõjutada primitiivsete ja juba meedias kasutust leidnud kujunditega presidendi ebapopulaarsetest otsustest kui kavalast taktikast vastanduvate riikide suhtes. Vaatleme mõningaid aasta jooksul lisandunud mõtteid:

1. Venemaa on maailma suurim titaani ja pallaadiumi tarnija, tänu millele saavad venelased hakkama ka ilma Lääne autode ja lennukiteta
2. Venemaa kehtestas vastusammuna Lääne analoogsele tegevusele lennukeelu üle oma õhuruumi, mistõttu peavad lääneriigid Aiasse lendamiseks oluliselt rohkem aega ja raha kulutama
3. Erioperatsiooniga hävitab Venemaa Ukrainas laboreid, kus Ameerika Ühendriigid, Saksamaa ja Prantsusmaa arendasid bioloogilisi relvi
4. Vastastikuse meediakanalite sulgemisega rikkus läänemaailm oma võimalused Venemaa auditooriumi endale sobivas suunas mõjutada
5. Lääneriikide jätkuvat toetust ja solidaarsust Ukrainale tingib soov allutada Ukraina endale, saavutades nii ligipääsu Ukraina teraviljale, maavaradele ning veel enam odavale tööjõule

Venemaa eriteenistuste tahe propagandapunkte välja mõelda ja avalikusse paisata on sageli suurem kui nende tegelik võimekus.

5. PEATÜKK:

VENEMAA MÕJUTUSTEGEVUS

54

RUSSKI MIR'I KÜÜNAL KUSTUB

Kreml kasutab Vene Õigeusu Kirikut (VÕK) Ukraina- ja Lääne-vastase võitluse eelpostina.

Venemaa eriteenistused püüavad iga hinna eest säilitada VÕK-i kui järeleproovitud katteasutuse struktuure välisriikides.

Venemaa terror Ukrainas kahjustab pöördumatult VÕK-i positsioone ja selle rahvusvahelist mõjukust.

2019. aasta avalikus ohuhinnangus tõdesime, et Venemaa agressiooni korral ei ilmuta Kreml üks kauaaegsemaid mõjutustegevuse tööriistu – Vene Õigeusu Kirik (VÕK) solidaarsust agressiooni ohvriga, vaid hoiab Kreml poolle. VÕK-i juhtkonna toetus Venemaa sõjategevusele Ukrainas näitab seda selgelt nii sõnas kui ka teos. Patriarh Kirill (kodanikunimega Vladimir Gundjajev) väljendab üha tooremate Ukraina- ja Lääne-vastaste üleskutsetega oma kiriku võimuladviku ja riigivõimu arusaama kiriku ja riigi „sümfooniast“. *Russki Mir'*i ideoloogia teenistusse rakendatud VÕK-i juhtkonna tegevus pakub juba aastaid väga mitmekesist pilti Venemaa Lääne-vastase mõjutuspoliitika arsenalist. Järgnevalt vaatleme, kuidas Kreml ja Vene eriteenistused kasutasid ja püüavad praegugi kasutada kõikjal endise Vene impeeriumi ja NSV Liidu vallutatud aladel ainuõige õigeusu kiriku positsioonile pretendeeriva VÕK-i võrgustikke oma eelpostina Ukrainas.

Alates 1990. aastatest kasutavad Venemaa eriteenistused Ukraina omariikluse õõnestamiseks ära NSV Liidu ja Venemaa eriteenistustega seotud vaimulikke ja koguduste radikaalsemaid Kreml-meelseid liikmeid. Venemaa nn kaasmaalastepoliitikaga kooskõlas ja tsaariaegse venestamispoliitika jälgedes püüab Moskva Patriarhaat, kes kehtestas end Ukrainas 17. sajandil Venemaa sõjategevuse tulemusena (Eestis ja Lätis 18. sajandil), etendada ukrainlaste „emakirikut“, millel olevat ainuõigus ühendada venelasi, ukrainlasi ja valgevenelasi üheks „kolmainuliseks“, Moskvale alluvaks suurriiklikuks pereks, halvustades seejuures ukrainlaste endi valikuid. Sünkroonselt Venemaa teiste propagandakanalitega levitasid VÕK-i filiaalid Ukraina-vastast propagandat nii jutlustes kui ka propagandaväljaannetes ka 2022. aastal vahetult enne

Venemaa täiemahulise kallaletungi algust. Näiteks jaanuaris, kui Kreml vajas Ukraina-vastast hüsteeriat sobiva fooni loomiseks eelseisvale sõjalisel rünnakule, avaldas Moskva Patriarhaadi filiaal Eestis (MPEÕK) oma ajakirja *Pravoslavnõi Sobesednik* Ukraina- ja Eesti-vastast laimu ja valeväiteid sisaldava erinumbri.

Venemaa eriteenistuste värvatud või koostööle kaasatud VÕK-i vaimulikele on antud ülesanne koguda teavet meeleolude, väljapaistvamate isikute, Ukraina väeosade paiknemise ja koosseisu kohta. Näiteks pakkus Venemaa eriteenistustele erilist huvi pihisladust rikkuvate VÕK-i sõjaväevaimulike kogutud teave Ukraina sõjaväelaste terviseandmetest ja meeleoludest. Nüüdseks on Ukraina tõestanud VÕK-i vaimulike juurdepääsu Ukraina Relvajõududele.

VÕK-i vaimulikele on antud ülesanne koguda teavet Ukrainas levivate meeleolude kohta.

Ukraina-vastase sõjategevuse kavandamisel osutavad Vene luurega seotud VÕK-i vaimulikud ja Vene äärmuslastest usaldusisikud VÕK-i kogudustes Venemaale logistilist toetust (nt valmistavad ette majutuspaiku ja relvapeidikuid Vene üksustele, ladustavad propaganda-materjale kogudusemajades ja kloostrites).

VÕK-i avalik toetus Venemaa sõjategevusele kiirendab VÕK-i allesjäänud kirikuorganisatsiooni lagunemist Ukrainas.

Allikas: Alexey Pavlishak / Reuters

Venemaa kallaletungiga üheaegselt aktiveeriti Venemaa eriteenistustest kureeritud VÕK-i esindajad: rindepiirkonnas ja Venemaa kontrolli alla võetud alal õhutavad nad Ukraina-vastaseid meeleolusid ja osutavad toetust okupantidele. Ukraina vägede kontrollitud territooriumil piirduvad Vene-meelsed vaimulikud sageli n-õ vaikiva vastupanuga Ukrainale (Venemaa motiivide ettevaatlik õigustamine kogudustes, mitme-mõtteline hinnang „vennatapusõjale“).

VÕK-i vaimulikele on antud ülesanne koguda teavet Ukrainas levivate meeleolude kohta.

VÕK aitas vormistada territooriumi röövimist Ukrainalt. Kui 2014. aastal eelistas ka ukrainlaste patriarhi mänginud Kirill Krimmi annekteerimise ajal jääda n-õ lambanahka, kartes kahjustada VÕK-i Ukraina filiaali positsiooni (hinnanguliselt 50% VÕK-i kogudustest), siis pärast Venemaa täiemahulist kallaletungi ei pidanud VÕK-i juhtkond paljaks ennetada Ukraina nelja oblasti formaalset liitmist Venemaaga. 07.06.2022 otsustas Moskva Patriarhaadi sinod eraldada oma formaalselt iseseisva Ukraina filiaali küljest (ilma viimase nõusolekuta) Krimmi, Donetsk'i ja Horlivka alad ja võtta need vahetult Moskva Patriarhaadi koosseisu. VÕK-i esindajad osalesid Kremli 30.09.2022 toimunud, Ukrainalt anastatud alade Venemaa koosseisu vastuvõtmise tseremoonial. Sarnast jaga-ja-valitse-tegevust saab VÕK rakendada mujalgi, kui Venemaa agressioon loob selleks soodsad tingimused.

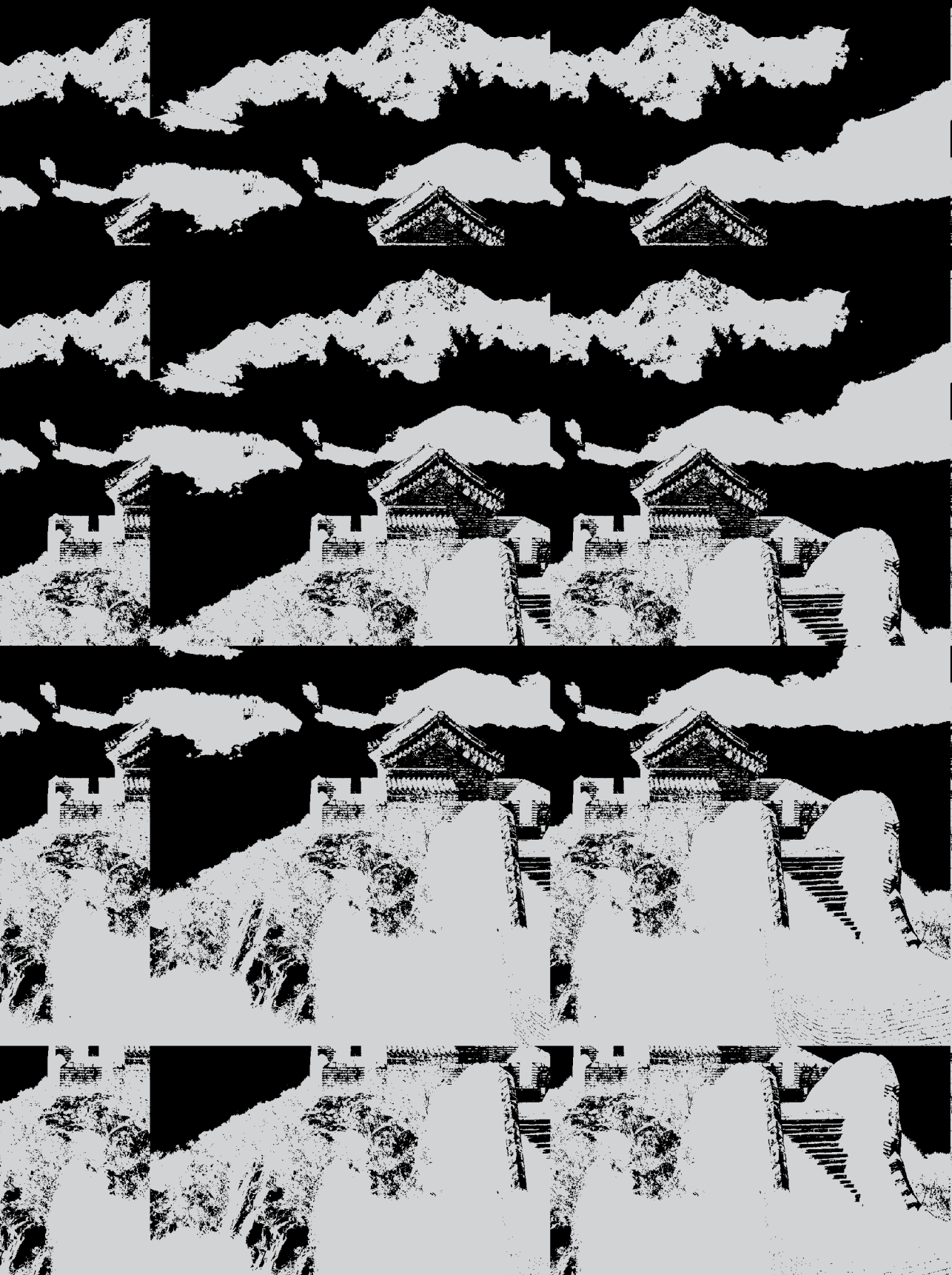
Venemaa ulatuslik terror Ukrainas, mis hävitab muu hulgas VÕK-i Ukraina kogudusi ja kirikuhooneid, kiirendab VÕK-i allesjäänud kirikuorganisatsiooni lagunemist Ukrainas. Tugevnenud on vastuolud Putinit kummardava VÕK-i keskuse ja välisriikide filiaalide vahel. Venemaa sõda idaslaavlaste õigeusu hälli – Kiievi vastu Iraani droonide ja „Venemaa džihaadist“ jutlustavate kadõrovlaste abil tekitab üha suuremat pahameelt ka VÕK-i kogudustes Venemaal, kus sajad julged ja eetilised vaimulikud on avalikult väljendanud oma vastuseisu. Kõik see paneb eriti Läänes tegutsevate VÕK-i filiaalide juhid keerulisse olukorda: ühest küljest tuleb säilitada kuulekus oma vaimulikule ülemusele, Kremli marionetist patriarh Kirillile, teisalt säilitada normaalsed suhted Venemaa juhtkonda tauniva asukohariigiga.

Moskva Patriarhaadi juhtkond ja selle kuraatorid Venemaa riigistruktuurides on VÕK-i piiritagustest raskustest teadlikud, eriti kuna Kreml ise on otsustanud n-õ saagida oksa, millel istub VÕK-i ja selle filiaalide juhtkond. Venemaa eriteenistuste pikaajalistes huvides on tingimata vajalik säilitada VÕK-i positsioonid välisriikides, mistõttu on VÕK-i filiaalide juhtidele antud vabad käed etendada kohalikku lojaalset usuorganisatsiooni ja vajadusel isegi kritiseerida kahepalgeliselt Venemaa ja VÕK-i juhtkonna mõningaid seisukohti või lihtsalt „sõda“, osutamata selgelt vastutajale. Sellise tegevusega püüab Venemaa luua eksitava mulje VÕK-i kohalikust harust kui sõltumatust kirikust, et juhtida tähelepanu eemale VÕK-i struktuuriüksuste kureerimist paari-riigiks muutunud Venemaalt.

Tugevnenud on vastuolud Putinit kummardava VÕK-i keskuse ja välisriikide filiaali vahel.

Venemaa sõda Ukrainas ja VÕK-i kasutamine Ukraina-vastase relvana on rahvusvahelises avalikkuses tugevdanud arusaama, et kui haruorganisatsioonid VÕK-ist tegelikult ja täielikult ei eraldu, siis on nende sõltumatus pelk illusioon. Venemaa eriteenistuste ja VÕK-i sümbioosist tulenev julgeolekuhoht on juba seadnud küsimärgi alla VÕK-i tuleviku Lätis, kus on ette võetud suund Õigeusu Kiriku iseseisvumisele, ja Leedus. VÕK-i rahvusvahelise võrgustiku lagunemist püüab Venemaa aga iga hinna eest takistada. 2022. aasta juunis saadeti erru VÕK-i nn välisminister, Moskva

Patriarhaadi kiriklike välissuhete osakonna juht metropoliit Illarion (Grigori Alfejev), kellele heideti ette arvukaid tegematajätmisi, eriti suutmatust takistada autokefaalse Ukraina Õigeusu Kiriku iseseisvumist ja tugevnemist. Traditsiooniliselt NSV Liidu ja Venemaa eriteenistuste katteasutusena tegutseva Moskva Patriarhaadi kiriklike välissuhete osakonna uueks juhiks määrati samuti VÕK-i Lääne-vastase mõjutustegevuse kogemusega metropoliit Antoni (Anton Sevrjuk), patriarh Kirilli endine erasekretär. Antoni ülesanne on päästa, mis päästa annab VÕK-i kahjustada saanud renomeest rahvusvahelisel areenil, kus ta püüab jätkata Venemaa terrorirežiimi ja VÕK-i propageerimist „traditsiooniliste väärtuste“ bastionina. VÕK-iga koostöösoovi ilmutavaid või selle kaitseks rivistuvaid „kasulikke idioote“ ja teisi valevagatsejaid on Läänes siiski üha raskem leida. Sarnaselt Venemaa mõjutustegevuse teistele instrumentidele ootab ka VÕK-i ees paratamatult süvenev kriis.

6. PEATÜKK:

HIINA

60

HIINA GLOBAALNE KAISUTUS

Xi Jinpingi saavutatud võimutäius Kommunistliku Partei kongressil on sissejuhatus Hiina arengule järgmisel 100 aastal.

Hiina luure plaan on Ülemaailmse Julgeolekuinitsiatiiviga (Global Security Initiative) lõhkuda Lääne julgeolekuarhitektuur.

Xi Jinpingi lubadus Hiinat veel rohkem maailmale avada tähendab Vöö ja Tee Initsiatiivi senisest veelgi jõulisemat ellurakendamist.

2022. aastal oli Hiina arengus märgiline sündmus Hiina Kommunistliku Partei (HKP) peasekretäri Xi Jinpingi 3. ametiaja kinnitamine, mis Xi kõne järgi juhatab Hiinas sisse arengu järgmiseks 100 aastaks. Uus 7-liikmeline alaline komitee komplekteeriti enneolematu ülekaaluga Xile lojaalsetest isikutest.

Xi Jinping jääb hea tervise korral väga tõenäoliselt ametisse ka neljandaks ametiajaks, st jätkab partei, sõjaväe ja riigi juhtimist ka pärast 2027. aastat, sest 20. kongressil tehtud vangerdused HKP juhtkonna ametisse määramisel ei viita väga selgelt Xi Jinpingi järeltulijale. 20 aastat võimul aga süvendaks pingeid parteis ning võimalust taasetendada 1970. aastate sündmusi, kui partei- ja riigijuhtimine oli Mao Zedongi ainuvõimu tõttu täielikult halvatud, majandus laostunud ning parteis vohas võimuvõitlus.

Xi Jinpingi 3. ametiajal, s.o järgmisel viiel aastal tõenäoliselt süveneb autoritaarsus ja jätkub suhete pingestumine Läänega. 20. parteikongressi välispoliitikale pühendatud osa oli üldpildis marginaalne, kuid väga kõnekas. Kongressi raporti sõnastusest ja kontekstist tuli selgelt välja, et Hiina lähiaastate eesmärk on külma sõja aegsele bloki-mentaliteedile kohaselt ehitada üles Läänele vastanduv tugev samameelsete riikide kogukond. Raporti alusel panustatakse selles eriti arengumaadele ning organisatsioonidele nagu BRICS ja Shanghai Koostööorganisatsioon (SKO).

Hiina retoorika ja maailmataju on selgelt muutunud. Kui varem esitles Hiina ennast kui regionaalsete ambitsioonidega suurriiki, kes *dengxiaoping*ilikult madalat profiili hoides salgas maha Lääne viited Hiina globaalsetele ambitsioonidele, siis nüüd Hiina

isegi ei varja enam ambitsiooni tõusta globaalseks suurjõuks. Ühtlasi on Hiina hakanud levitama retoorilist visiooni inimkonna universaalsetest õigustest, konstrueerides inimõigustest HKP retoorika kohaselt uue, õiglasema ja inimkonnale sobilikuma kontseptsiooni. Varem oli Hiina rangelt seisukohal, et kogu inimkonnale sobilikke universaalseid õigusi ei ole olemas ning need on vaid lääneriikide meede sekkumisel teiste riikide siseasjadesse.

Hiina eesmärgiks on samameelsete riikide kogukonna kaudu õnnestada Lääne julgeolekukorda ja kehtestada Ülemaailmset Julgeolekuinitsiatiivi rakendades uus julgeolekuarhitektuur.

Allikas: Mark Schiefelbein / AP

2022. aastal oluline uus koostööalgatus on 2022. aasta aprillis Xi Jinpingi tutvustatud Ülemaailmne Julgeolekuinitsiatiiv (*Global Security Initiative*; GSI). Hiina luure hinnangul õnnestuks võimalikult paljude riikide (peaõhk on arenguriikidel) liitumisel GSI-ga lõhkuda Lääne julgeolekuarhitektuur. Kogu 2021. aasta rääkis Hiina väga kõrgel tasemel vajadusest teha Euroopa julgeolekuarhitektuur ümber Venemaa huve arvestades. Hiina asevälisministri Le Yuchengi sõnul tuleks NATO ajaloo prügikasti visata. Hiina seesugune süstemaatiline ja läbimõeldud tegevus õnnestab ka Eesti julgeolekut.

Hiina retoorika ja maailmataju on selgelt muutunud. Kui varem esitles Hiina ennast kui regionaalsete ambitsioonidega suurriiki, siis nüüd Hiina isegi ei varja enam ambitsiooni tõusta globaalseks suurjõuks.

Hiina n-õ globaalne kaisutus ei hõlma mõistagi ainult poliitilist dimensiooni, vaid samameelsete riikidega ühiselt autonoomset mikrokosmost üles ehitades ka tehnoloogiate, kaubanduse ja teaduskoostöö loomimist. HKP 20. kongressil rõhutas Xi Jinping Hiina senisest veelgi suuremat avatust ja tehnoloogiliseks superriigiks saamist aastaks 2035. Kui pealtnäha kutsus Hiina selle sõnumiga maailma oma kaupu Hiinasse eksportima (vastandina proteksionistlikule USA-le), siis HKP sõnavaras tähendab riigi avamine Vöö ja Tee Initsiatiivi veelgi tõhusamat elluviimist. See aga tähendab Hiina autonoomse mikrokosmose järjest süstemaatilisemat ülesehitamist.

Hiina nn uue ajastu välispoliitikas joonistub ühelt poolt üha selgemini välja vastandumine Läänega, kuid teisalt järjest aktiivsemaid katseid leida ja panustada samameelsetele Lääne isikutele, ühendustele ja riikidele. Hiina luure ei püüa ilmingimata leida maailmavaateliselt samameelseid isikuid. Jahitakse ka Hiinat kritiseerivaid kõrgel positsioonil isikuid, kes oleksid nõus endiselt kritiseerides ühtlasi levitama sõnumit Hiinaga arvestamise vältimatusest. Seetõttu ei oota koroonapoliitika lõdvendamist Hiinas mitte ainult tavakodanikud, vaid ka luurajad, et värbamiseks planeeritud süütu sildi all platvormüritusi korraldada.

HIINA KALKULATSIOONID TAIWANI RÜNDAMISEL

Muudatus sõnakasutuses viitab Hiina soovile muuta Taiwani olemisruum ahtamaks – Taiwan duli versus Taidu.

Ei saa olla kindel, et Lääne sanktsioonid Hiinat heidutavad, kuna Hiinal on tugevad vastumeetmed.

2023. aastal Hiina väga tõenäoliselt Taiwani ei ründa, kuid aja jooksul selle tõenäosus suureneb.

Hiina Kommunistlik Partei (HKP) on viimasel ajal oma Taiwani-vastast retoorikat tugevalt muutnud. Kui varem kasutas Hiina Taiwani iseseisvumisele osutades terminit *Taiwan duli*, siis nüüd *Taidu*. Mõlemad terminid tähendavad hiina keeles Taiwani iseseisvumist, kuid lühem versioon on tähenduselt laiem, tähistades mitte ainult iseseisvust pooldavaid, vaid igasuguseid jõude, kes toetavad tugevama Taiwani identiteedi ja kodanikuühiskonna ülesehitamist. See tähendab, et Hiina on Taiwani olemisruumi ahendamiseks oma Taiwani-vastast spektrit selgelt laiendanud. Just termin *Taidu* kirjutati sisse ka HKP 20. kongressil esitatud muudetud põhikirja.

Taiwani võimalikul ründamisel on keskne roll Xi Jinpingil, kes tunneb, et just temal on ajalooline missioon Taiwani vallutamiseks Hiina ühendada. Objektiivselt hinnates on Hiinal mitu faktorit, mis rünnakut ei toeta, kuid Xi isiklik visioon väga tõenäoliselt tühistab need. Millised faktorid Hiina kalkulatsioonides rolli mängivad?

Taiwani võimalikul ründamisel on keskne roll Xi Jinpingil, kes tunneb, et just temal on ajalooline missioon Taiwani vallutamiseks Hiina ühendada.

Esimene – sanktsioonid. Tavaloojaga järgi peaksid Taiwani ründamise korral Lääne kehtestatud sanktsioonid Hiinat heidutama. Samas Hongkongi ja Xinjiangi puhul need sanktsioonid Hiinat ei pelutanud. Samuti ei heidutanud osaliselt siiani kehtivad Lääne sanktsioonid Hiinat 1989. aastal Tiananmeni veresauna ajal. Venemaale kehtestatud sanktsioone Hiina küll järgib, kuid peab neid õigustühiseks. Lisaks kehtestaks Hiina ise (näiteks haruldasi muldmetalle ja tarneahelaid hõlmavad) vastusanktsioonid. Xi Jinpingi hinnangul tal on Lääne sanktsioonidele piisavalt mõjusad vastumeetmed.

„Taiwan“ nimekuju Taiwani esinduses Brüsselis. Leedu karm karistamine Taiwani esinduse avamise eest Viinuses ei olnud tingitud mitte ainult nimekujust, vaid sellest, et esindus üldse avati.

Allikas: erakogu

Teine oluline faktor on ligipääsu piiramine Lääne turule. Arvestades Hiina kinnisvarasektori negatiivset väljavaadet ja laenukoormuse kiiret kasvu, on eksport Hiina majanduskasvu tekitamisel ülitähtis. Samas on seejuures oluline Hiina arvestamine asendusturgude potentsiaaliga. Mitu Hiina globaalse haardega algatust viitavad selgelt, et Hiina keskendub teadlikult suurtele turgudele väljaspool läänemaailma, sest nii parandab ta oma võimet tegutseda Läänest sõltumatult. Kusjuures määrav ei ole kalkulatsioon selle loogika järgi, kas uued turud suudavad asendada samas mahus Lääne turge, vaid mil määral ja kas see on Xi Jinpingi hinnangul piisav, et ellu jääda.

Kolmas ja tõenäoliselt üks määravamaid faktoreid on juurdepääsu piiramine Lääne tehnoloogiale ja teadmistele. Lisaks hiinlaste töökusele on Hiina tehnoloogiline edukus sündinud suuresti tänu juurdepääsu tekitamisele Lääne tipp tehnoloogiale. HKP on seadnud eesmärgiks saada 2035. aastaks tehnoloogiliseks superriigiks, kuid ilma Lääne tehnoloogia ja Lääne teadlaste üle meelitamiseta see ei õnnestuks.

Neljas faktor on Lääne ja samameelsete riikide Hiina-vastane ühtsus ja selle elujõud. Hiinale tuli Lääne ühtsus Ukraina küsimuses üllatusena. Kuid Hiina hinnangul see ühtsus mureneb. Venemaa agressiooni puhul palus Hiina oma ettevõtetel hinnata Venemaa majanduse väljavaateid mitte ühe kuu, vaid vähemalt aasta perspektiivis, tõendades, et Lääne ühtsuse murenemise ootuses on Hiina valmis panustama pikemale ajateljele.

Taiwani ründamine tekitaks Hiinas majanduslikust vaatepunktist suuri sisepingeid. Sellest lähtuvalt on eriti tähelepanuväärne Xi Jinpingi rõhukas sõnum ühtsusest HKP 20. kongressil ning muutus tema hääletoonis, kui ta raportit ette lugedes rõhutas väljendit „julgeda võidelda“ (*ganyu douzheng*) – Hiina peab olema valmis vastasseisuks. Xi Jinpingil on poliitilist eluiga jäänud tõenäoliselt veel vähemalt 10 aastat. 2023. aastal Hiina väga tõenäoliselt Taiwani ei ründa, kuid aja jooksul selle tõenäosus suureneb.

HIINA JA VENEMAA SUHTED UUES, UKRAINA SÕJAST TINGITUD OLUKORRAS

Venemaa alustatud sõda Ukrainas ei ole Hiina ja Venemaa suhteid kardinaalselt muutnud. Samas võib täheldada mõne sõjajaeelse suundumuse süvenemist, mis tõenäoliselt veelgi suurendab ebavõrdsust nende suhetes.

Venemaa loodab Hiina toel vähendada sõja tõttu kehtestatud piirangute mõju, mis suurendab tema majanduslikku ja tehnoloogilist sõltuvust Hiinast ning tema valmidust anda Hiinale järele erimeelsusi tekitavates küsimustes.

Hiina globaalsetes ambitsioonides on Venemaal endiselt väga oluline roll, mistõttu on ennatlik pidada Xi Jinpingi vaoshoitud toetust Putini sõjale märgiks Venemaast distantseerumisest.

Vastasseis Läänega on viimastel aastatel Hiinat ja Venemaad teineteisele lähendanud ning globaalses plaanis aitab Ukraina sõda aimu saada polariseerumise määrast demokraatlike ja autoritaarsete riikide suhetes.

Aina teravneva vastasseisu tõttu USA-ga sobivad Hiina pragmaatiliste eesmärkidega kokku Venemaa väited, et agressiooni Ukrainas algatas Lääs eesotsas USA-ga ning Venemaa rünnak Ukraina vastu oli pealesunnitud enesekaitse. Sõja algusest saadik on Hiina meedia selgelt hoidnud Venemaa poole, levitades Venemaa narratiive ning nimetades sõja tegelikuks süüdlaseks USA-d ning Ukrainat ja teda toetavaid riike, sh Baltimaid kõigest USA marionettideks. Ukraina sõda kajastades võtab Hiina meedia tihti appi Venemaal toodetud propaganda – see osutab samuti asjaolule, et väärtushinnangutes on Venemaa Hiinale palju lähedasem, kui nende diplomaatilise koostöö põhjal võiks eeldada.

Maailma liidriks pürgides ning vastukaaluks Lääne demokraatiale ja oma haavatavuse vähendamiseks majanduspiirangute suhtes tegeleb Hiina intensiivselt sama-meelsete riikide kogukonna kasvatamise ja tugevdamisega. Selle eesmärgini jõudmisel täidab Venemaa tähtsat rolli, mida ei maksa alahinnata, soovides kahe suurriigi suhetes näha mõranemise märke või nn punaseid jooni. Poliitilisest aspektist on Venemaa Hiinale peaaegu ainus koostööpartner, kellel on arvestatav diplomaatiline positsioon ja võime avaldada tuntavat mõju suhetele ja jõuvahekordadele riikide vahel ja ka rahvusvahelistes organisatsioonides. Hiina globaalseid ambitsioone silmas pidades on Venemaa talle palju kasulikum sõbrana kui vastasena ning ei ole vähetähtis, et kontrast agressiivse ja ettearvamatu Venemaaga lubab Hiinal, ajades Venemaaga tegelikult sama asja, säilitada õiglase ja rahuarmastava riigi kuvandit. Sellest võivad olla tingitud teatud vasturääkivused Hiina ametlikes avaldustes Ukraina sõja teemal. Näiteks avaldas mullu septembris Hiina Kommunistliku Partei poliitbüroo alalise komitee toonane esimees Li Zhanshu Moskvat külastades täit toetust Venemaa sõjategevusele Ukrainas, ent Hiina Kommunistliku Partei esimees ja riigipea Xi Jinping jäi kõigest mõni päev hiljem Vladimir Putiniga kohtudes kida-keelseks, väljendades üksnes Hiina valmisolekut koostööks Venemaaga maailma rahu ja stabiilsuse nimel.

Hiina globaalseid ambitsioone silmas pidades on Venemaa talle palju kasulikum sõbrana kui vastasena.

Majanduslikust aspektist täidab Venemaa Hiinale energiaga varustaja rolli, mis tänu maismaaühendusele jääks alles ka juhul, kui meritsi tarned teistest riikidest oleksid blokeeritud. Venemaale omakorda vähendavad energiatarnd Hiinale sõjast tingitud sanktsioonide mõju. Siiski ei tasu unustada, et oma plaanide teostamisel seab Hiina alati esiplaanile omaenda huvid ning kuigi Hiinale ei olnud Ukraina sõja puhkemine tõenäoliselt hea uudis, püüdis ta uue olukorraga kiiresti kohaneda ja sellest ka kasu lõigata, tehes seda kohati oma väidetava partneri Venemaa arvelt.

Suhetes Venemaaga on Hiinal selge ülekaal. Kuigi paljudes küsimustes on nad ühel meelel ja teevad koostööd, tundis Venemaa juhtkond juba enne sõja algust muret suureneva asümmeetria pärast. Enim muret valmistab Venemaale välispoliitika valdkond, kus Hiina jõuline tegevus on hakanud õõnestama Venemaa positsiooni rahvusvahelistes organisatsioonides ning piirkondades, mida viimane peab enda mõjusfääri kuuluvaiks.

2022. aasta septembris Samarkandis toimunud Shanghai Koostöö Organisatsiooni (SKO) tippkohtumine demonstreeris ilmekalt, et Kesk-Aasias on jõuvahekord hakanud koroonaepandemia ja sõja mõjul Hiina kasuks kalduma. Positsioonide loovutamine Hiinale Kesk-Aasias, mida Venemaa peab oma traditsiooniliseks mõjuareaaliks, tuleb Venemaale raskelt, eriti siis, kui see eeldab Hiina militaarse kohalolu suurenemist piirkonnas. Hiina teab, et tema suhete tihenemine Kesk-Aasia riikidega ei pruugi Venemaale meeldida, kuid tema eesmärk ei ole ei Venemaale meele järele olla ega väljakutset esitada, vaid oma huve edendada.

Hiina ja Venemaa jäävad konkureerima mõjuvõimu pärast sellistes mitte-Lääne ühendustes nagu SKO ja BRICS. Kahte suurriiki ühendab soov tugevdada ühenduste liikmesriikides Lääne-vastaseid meeleolusid ning kaasata neid USA dollari tähtsuse vähendamise plaani. Samas jälgib Venemaa murelikult Hiina kahepoolseid suhteid nende organisatsioonide riikidega ja püüab diplomaatiliselt vastu seista suundumustele, mis võivad õõnestada tema enda positsiooni.

Hiina eesmärk ei ole ei Venemaale meele järele olla ega väljakutset esitada, vaid oma huve edendada.

Allikas: Sergei Bobylev / AP

Läänest tehnoloogiliselt maha jäänud Venemaa loodab lähitulevikus parendada tehnoloogias koostööd Hiinaga, et aidata Hiinal saavutada tootmistehnoloogiline autarkia ning seeläbi vähendada omaenda sõltuvust Lääne tehnoloogiast. Pikemas perspektiivis kätkeb see riski sattuda sõltuvusse Hiina tehnoloogiast.

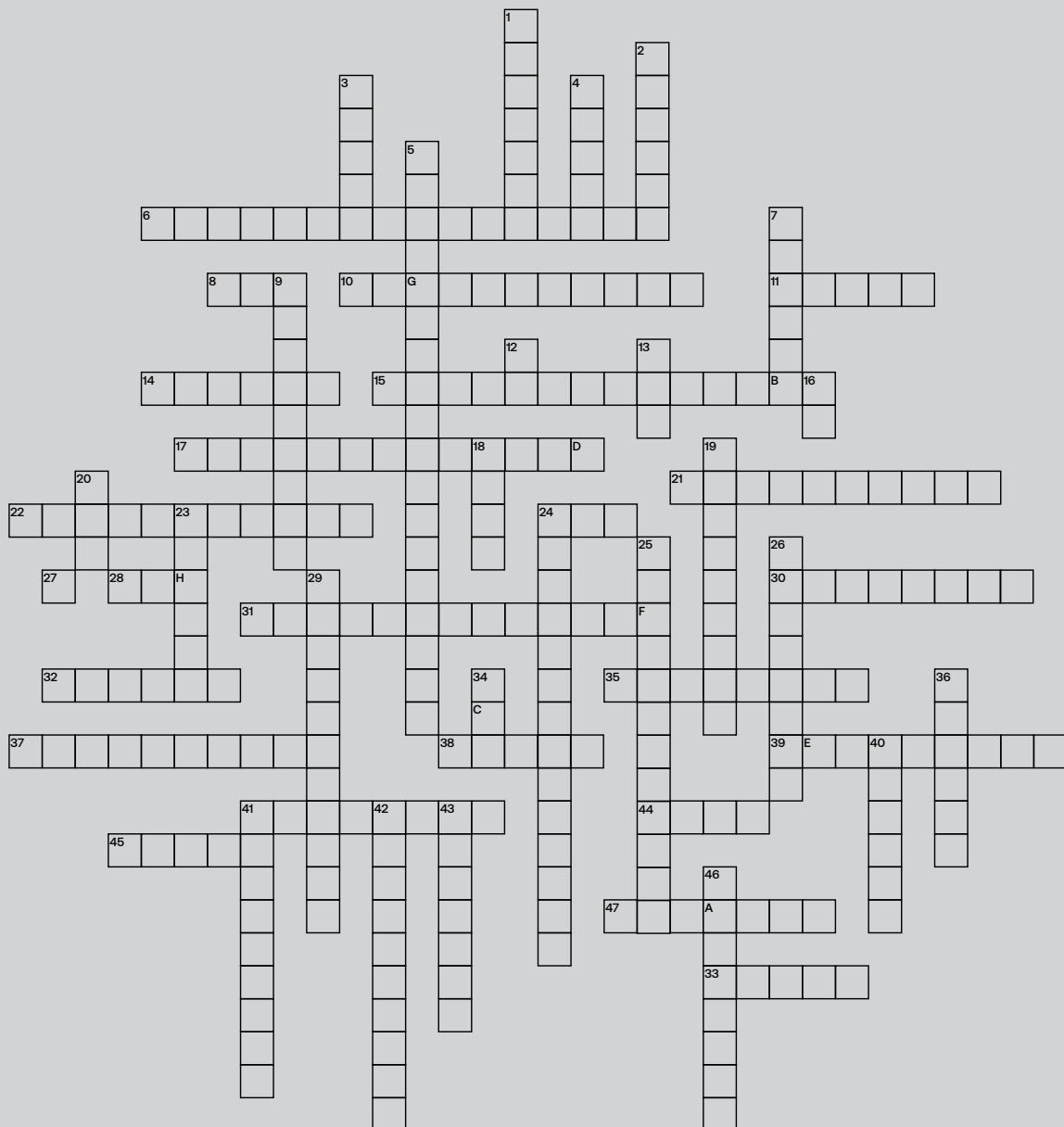
Suhetes Venemaaga on Hiinal selge ülekaal ning Venemaa juhtkond tunneb muret suureneva asümmeetria pärast.

Hiinale tuli üllatusena lääneriikide ühtsus ja kindlameelsus Venemaale sanktsioonide kehtestamisel ning sanktsioonide suur ulatus. Algusest peale on Hiina pingsalt jälginud sõda Ukrainas ning selle mõju globaalsetele jõuvahekordadele. Ühest küljest võimaldab see paremini kohaneda kiirete muutuste ja uute väljakutsetega, teisalt saab Hiina Venemaa vigadest õppides teha paremaid valikuid ja tõhusama strateegia valida, juhul kui tema vastasseis Läänega oluliselt teravneks ning ta satub Venemaaga analoogsesse rahvusvahelisse isolatsiooni – näiteks kui ta ise algataks sõjalise agressiooni Taiwani vastu.

Ka lähitulevikus lähtub Hiina suhetes Venemaaga eelkõige oma huvidest ning käitub pragmaatiliselt, s.t avaldab retoorikas Venemaale toetust ning õõnestab Venemaa sõjanarratiivide abil Atlandi-ülest koostööd. Samas hoidub ta tõenäoliselt sõda kui sellist heaks kiitmast, teiseseid sanktsioone rikkumast, Ukraina okupeeritud alasid Venemaa osana tunnustamast ning väldib riiklikul tasandil sõjalise abi osutamist. See aga ei välista topelt- ja militaarotstarbega kaupade Venemaale tarnimist madalamal, erafirmade tasandil.

Väga tõenäoliselt püüab Hiina ka edaspidi kasutada oma eeliseisu, et sundida Venemaad toetama enda agendat. Mida rohkem on Venemaa nõus Lääne sanktsioonide mõju leevendamise nimel Hiinale järele andma, seda vähem mänguruumi jääb talle iseseisvateks otsusteks seal, kus Hiina eesmärgid tema omadest erinevad või koguni talle kahjulikud on.

RISTSÕNA

Lahendussõna on tuntud hüüdlause:

23	A	B	C	D
----	---	---	---	---

E	37	F	G	27	43	H
---	----	---	---	----	----	---

Saada õige vastus 8. märtsiks aadressile lahendus@valisluureamet.ee

Lahenduse leidmiseks on abiks käesoleva trükise läbilugemine.

ALLA

1. Arvutimuukija
2. VF välisministeeriumi poolt meestele soovitatud ülikonna värv
3. Avalikest allikatest luure
4. Geran 2
5. UNGUIBUS ET ROSTRO
7. Rahaühik
9. Arvuti poolt simuleeritav kolmemõõtmeline ruum
12. Väärtustame inimesi
13. Riigi julgeoleku volitatud esindaja
16. Loome võimalusi
18. Välisluureamet
19. Sõjaõhutajad
20. VF eriteenistus
21. Kokkulepidud viisil salakirjas kirjutama
22. Täidab peadirektori ülesandeid kuni uue peadirektori ametikohale asumiseni kas peadirektori asetäitja või
23. Luuraja
24. Tsiivilkaitse ja majanduse rahuaegsest seisukorrast sõjaaegsesse üleviimine
25. VL peadirektor TT
26. Kiriku juht
27. Ukraina tähestiku täht
29. Andmetele kõrvaliste jaoks loetamatut kuju andma
34. VF eriteenistus
36. Riik kus toodetakse kõige rohkem arvutikiipe
40. Signaalluure
41. Puu VL maja ees
42. VL peadirektor MM
43. VL väärtus

KÕRVALE

6. Veebilehe sisu pahatahtlik muutmine
8. Vene Õigeusu Kirik
10. Esitab kaitseministrile ettepanekuid ameti tegevusvaldkonna korraldamiseks
11. Piltluure
14. Hitleri lemmikhelilooja
15. Pidulikel puhkudel kantakse rinnal
24. VF välisministeerium
28. Hiina Ülemaailmne Julgeolekuinitsiatiiv
30. GRU hävitusvara
31. GRU hävitusvara
32. Telemeetriline luure
33. Elektrooniline luure
35. Luure üks osa
37. Luure eriliik
38. Õhumopeedide tootjariik
39. VF narratiiv
41. VF liitlane
44. Varjatakse isiku või organisatsiooni tegelikku identiteeti
45. Suuruselt III sõjaväge omav riik
46. Konventsiooni kaitseta luuraja
47. Luure element

ISSN: 2461-4459 (trükis)

ISSN: 2613-3288 (võrguväljaanne)

Esikaane foto autor: Fotograaf Priit Mürk/ ERR

Tõlkinud: Margus Elings, Refiner Translations OÜ

Toimetanud: Scott Abel, Tekstikoda OÜ

KOKKUVÕTE

Välisluureamet annab oma raportis hinnangu Eestit väljastpoolt ohustavatele sündmustele ja suundumustele 2023. aastal.

- 1.** Ukrainlaste kaitsetahe, riigi relvajõudude võitlusvõime ning lääneriikide ühtsus Ukraina toetamisel üllatasid Kremli. Sellest hoolimata ei ole Venemaa strateegiline eesmärk muutunud, Ukraina allutamine ja Euroopa julgeolekuarhitektuuri muutmine on endiselt Venemaa siht. Loe lähemalt peatükkidest 1.1, 2.1.
- 2.** Venemaa hinnangul töötab aeg sõjas Ukraina vastu tema kasuks. Sõjamasina käigus hoidmiseks ollakse valmis panuseid tõstma. Venemaa näib uskuvat, et suudab Ukraina läbirääkimistelaua taha „pommitada“. Loe lähemalt peatükist 1.1.
- 3.** Venemaa sõjakuse tõttu on julgeolekuriskid Eestile kasvanud ning suurõppus „Zapad 23“ võib julgeolekuolukorda Läänemere regioonis veelgi pingestada. Balti riikide vaatest on Venemaal veel piisavalt jõudu meie piirkonnas usutava sõjalise surve avaldamiseks. Loe lähemalt peatükist 1.2.
- 4.** Sõjategevuse toetuseks Ukrainas rakendab Venemaa Ukraina ja teda toetavate riikide vastu kübervahendeid. Senini ei ole tegevus küberruumis Venemaale loodetud tulemusi andnud, kuid meie valvsus peab püsima kõrge. Loe lähemalt peatükist 1.3.
- 5.** Venemaa eriteenistuste töötajad varjuvad kõikvõimalike „katete“ taha. Üheks järeleproovitud katteasutuseks välisriikides on Vene Õigeusu Kirik, mida Kreml kasutab ka laiemalt Ukraina ja Lääne-vastase mõjutustegevuse instrumendina. Loe lähemalt peatükkidest 4, 5.
- 6.** Valgevene on sõjas Ukraina vastu osutanud Venemaale logistilist ja materiaalist tuge, kuid hoolimata Venemaa survest ei ole Valgevene relvajõud senini sõjategevusse Ukrainas sekkunud ega soovi seda teha ka edaspidi. Loe lähemalt peatükist 1.4.
- 7.** Venemaa liigub aina kiiremini täieliku diktatuuri suunas ning sõjast ja lääneriikide sanktsioonidest tingitud probleemide kiuste on väljavaated praeguse režiimi lagunemiseks ja riigi demokraatiseerumiseks väga napid. Vastupidi, Venemaa võimuladvikus on esile kerkimas veelgi käremeelsem seltskond. Loe lähemalt peatükist 3.1.
- 8.** Välispoliitiliselt panustab Venemaa Läänele vastanduva riikide koalitsiooni loomisele, mille ühine kandepind on umbusk Lääne poliitika ja väärtuste suhtes. Diplomaatiline ressurs suunatakse Läänest mujale, näiteks Aasiasse ja Aafrikasse. Loe lähemalt peatükist 2.1
- 9.** Endise Nõukogude Liidu alal on Venemaa sõjaline tõsiseltvõetavus vähenenud, sest KJLO raames pakutud julgeolekutagatise ei ole järgitud ja Venemaa relvajõudude tegevus Ukrainas ei ole olnud edukas. Aafrikas aga näeb Venemaa parimaid võimalusi just julgeoleku valdkonnas, kus tema fookuses on poliitiliselt ebastabiilsed riigid. Loe lähemalt peatükkidest 2.2, 2.3.
- 10.** Xi Jinpingi juhtimisel liigub Hiina süveneva autoritaarsuse suunas ega varja enam ambitsiooni tõusta globaalseks suurjõuks. Hiina tegevus Läänele vastanduva sama-meelsete riikide kogukonna ülesehitamisel Ülemaailmse Julgeolekuinitsiatiivi sildi all – kuhu kuuluks ka Venemaa – õõnestab Eesti julgeolekut. Loe lähemalt peatükist 6.